

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. ชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.1 ความหมายของชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.2 ความสำคัญของชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.3 องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.4 ขั้นตอนการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.5 ขั้นตอนการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.6 การผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.7 วิธีการศึกษาชุดฝึกอบรมทางไกล
  - 1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกอบรมทางไกล
2. การให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.1 ความสำคัญของการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.2 ความหมายของการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.3 ความเป็นมาของการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.4 คุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.5 ขั้นตอนการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.6 จรรยาบรรณของการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.7 การนำการให้การปรึกษาครอบครัวไปใช้ในสถานศึกษา
  - 2.8 ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัว
  - 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้การปรึกษาครอบครัว

1. ชุดฝึกอบรมทางไกล

ชัยขงค์ พรหมวงศ์ (2541: 230-237) ได้ให้ความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบ ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลไว้ดังนี้

1.1 ความหมายของชุดฝึกอบรมทางไกล

ชุดฝึกอบรมทางไกลคือ ชุดสำเร็จที่ใช้เป็นแนวทางและเครื่องมือในการดำเนินการฝึกอบรมทางไกลอย่างมีระบบระเบียบ ทั้งในส่วนของวิทยากรที่ให้การฝึกอบรม และสมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีการกำหนดขั้นตอนของการฝึกอบรม กำหนดสื่อ กำหนดกิจกรรม กำหนดเนื้อหา ประสบการณ์ และเครื่องมือประเมินผลการฝึกอบรมไว้อย่างครบถ้วน

1.2 ความสำคัญของชุดฝึกอบรมทางไกล

1.2.1 เป็นการวางแผนการฝึกอบรมอย่างมีระบบ

1.2.2 เป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการฝึกอบรมทางไกลดำเนินไปตามเป้าหมายในรูปแบบที่ต้องการ (รูปแบบหมายถึง การยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ยึดสมาชิกเป็นศูนย์กลางหรือยึดประสบการณ์เป็นศูนย์กลาง)

1.2.3 ได้ประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ตามเกณฑ์มาตรฐานต่ำสุด (มาตรฐานต่ำสุด หมายถึง ไม่ว่าจะทำการฝึกอบรมกี่ครั้งก็ตามผลที่ออกมาจะได้เท่า ๆ กัน)

1.2.4 ทำให้สามารถจัดฝึกอบรมที่อิงระบบมากกว่าอิงวิทยากร จากปัญหาที่เกิดขึ้นเวลานี้จะพบว่า วิทยากรนักจัดฝึกอบรมอาชีพมักจะใช้ชื่อเสียงจัดฝึกอบรม โดยใช้ความสามารถเฉพาะตัวซึ่งจำนวนวิทยากรประเภทนี้มีอยู่ไม่มากนัก นับวันยิ่งจะลดน้อยลงและกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอบรมก็เป็นกลุ่มผู้โชคดีบางกลุ่มเท่านั้น มิได้กว้างขวางทั้งหมด ชุดฝึกอบรมทางไกลนี้จึงเป็นเครื่องมือที่สามารถดำเนินการฝึกอบรมโดยใครก็ได้ที่มีความรู้พอสมควร

1.2.5 ทำให้การฝึกอบรมไม่ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ อารมณ์ หรือสุขภาพของวิทยากร

1.3 องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกล

ชุดฝึกอบรมทางไกลเป็นการประมวลองค์ประกอบของการฝึกอบรมในแต่ละเรื่อง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมให้มาอยู่ร่วมกันเป็นชุด สามารถเอาไปดำเนินการฝึกอบรมให้เป็นผลตามที่ต้องการ สิ่งที่ทำยากคือ สิ่งที่เป็นนามธรรม ผลที่เกิดจากกระบวนการฝึกอบรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่อาจจะวัดหรือสังเกตได้เมื่อให้เวลาพอสมควร องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกล ประกอบด้วย

1.3.1 แผนการสอน ก่อนจะมีแผนการสอนจะต้องมีการวิเคราะห์เนื้อหาวิเคราะห์ผู้เรียนมาแล้ว

1.3.2 เนื้อหาหรือเอกสารเนื้อหา

1.3.3 กิจกรรมและวิธีการต่าง ๆ

1.3.4 สื่อประกอบ เช่น แผ่นใส สไลด์ เทปบันทึกภาพ สื่อพิมพ์ ฯลฯ

1.3.5 คู่มือวิทยากรและคู่มือผู้เข้ารับการฝึกอบรม

1.4 ขั้นตอนการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล

ขั้นตอนของการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกลจะเป็นไปตามระบบของชุดฝึกอบรมที่ได้พัฒนาขึ้นมา หรืออาจจะดึงระบบอื่นที่มีอยู่แล้วมาใช้โดยแบ่งกว้าง ๆ ได้ดังนี้

1.4.1 กำหนดความต้องการฝึกอบรม เช่น ต้องการฝึกอบรมหรือไม่ ต้องการตรงไหน เนื้อหาทักษะอะไร และต้องการแค่ไหน (Training Need) โดยถามจากเจ้าของหน่วยงาน นายจ้าง และนักวิชาการที่รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพื่อให้เกิดเป็นความสามารถมาตรฐาน (Standard Competency)

1.4.2 สํารวจกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาความสามารถที่มีอยู่แล้ว (Action Competency) ของกลุ่มเป้าหมายเอกลมาลบออกจากความสามารถที่เป็นมาตรฐาน (Standard Competency) ที่ได้กำหนดไว้แล้ว ส่วนที่ขาดไปจะต้องนำไปจัดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรม

1.4.3 พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โดยยึดเนื้อหาที่จำเป็นจะต้องฝึกอบรมในส่วนที่ต้องเติมเต็ม

1.4.4 สร้างชุดฝึกอบรมทางไกล

1.4.5 ทดสอบประสิทธิภาพ ปรับปรุง และนำมาใช้

1.5 ขั้นตอนการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล

วิเคราะห์เนื้อหา กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดแนวคิด กำหนดกิจกรรม กำหนดเครื่องมือ กำหนดผลที่คาดหวัง

ทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นการเตรียมแผนการฝึกอบรม ดังนั้น จึงพอสรุปกว้าง ๆ ได้ว่าหลักการผลิตชุดฝึกอบรมมี 4 ขั้นคือ ขั้นการวางแผน ขั้นเตรียมการ ขั้นลงมือผลิต และขั้นประเมินผล

ชุดฝึกอบรมไม่ว่าจะเป็นแบบธรรมดาหรือแบบทางไกล จะแตกต่างเพียงวิธีการ ส่วนเนื้อหาสาระจะเหมือนกัน เช่น ชุดฝึกอบรมประกอบการบรรยาย ชุดฝึกอบรมประกอบกลุ่มกิจกรรม ชุดฝึกอบรมรายบุคคล ถ้าเป็นชุดฝึกอบรมรายบุคคลก็อาจจะมาเข้ารับการฝึกอบรมในห้องเดียวกัน แต่ประกอบกิจกรรมคนละกิจกรรม แต่ถ้าใช้สื่อมวลชนเข้าช่วยก็จะเป็นชุดฝึกอบรมทางไกล แต่ทั้งหมดนี้เป็นหลักการเดียวกัน

สำหรับหัวข้อที่ 1.4 เรื่องขั้นตอนการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล และ หัวข้อที่ 1.5 เรื่องขั้นตอนการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล มาจากการให้สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2538 ณ โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย อ้างถึงใน เรื่องชัย ทรัพย์นิรันดร์ (2544: 31-32)

1.6 การผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล

นิคม ทาแดง (2537: 135-145) ได้กล่าวถึงการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกลไว้ 3 หัวข้อ ดังนี้

1.6.1 ระบบสื่อการฝึกอบรม ซึ่งประยุกต์มาจากระบบสื่อการศึกษาทางไกล มีโครงสร้างหลักแตกต่างกัน 3 ประเภท คือ

1) ระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกลโครงสร้างสื่อหลัก สื่อเสริม สื่อหลักที่บรรจุเนื้อหาสาระ ทักษะ และประสบการณ์ ตามหลักสูตรการฝึกอบรมให้ผู้รับการฝึกอบรมศึกษาจนบรรลุวัตถุประสงค์ สื่อประเภทนี้จะมีสื่อพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ส่วนสื่อเสริมจะเลือกตามความเหมาะสมเพื่อเสริมเติมส่วนที่ขาดไปหรือช่วยขยายรายละเอียดในการถ่ายทอดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จะประกอบด้วยสื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อปฏิสัมพันธ์โดยบุคคลและสื่อปฏิสัมพันธ์ทางสื่อสารโทรคมนาคม

2) ระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างเดี่ยว เป็นระบบสื่อประสม บูรณาการ คือว่าทุกสื่อสำคัญเท่ากันหมด ผู้รับการฝึกอบรมต้องศึกษาทุกสื่อทุกขั้นตอน แต่บทบาทของสื่อจะไม่ซ้ำซ้อนกัน

3) ระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกลร่วมมือเหมือนกับที่กล่าวมาแล้วแต่จะเสริมด้วยการฝึกปฏิบัติในสถานประกอบการ

1.6.2 การผลิตสื่อหลักของการฝึกอบรมทางไกล ในการผลิตสื่อหลักนั้น ต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) การกำหนดแผนผังแนวคิด เป็นการวิเคราะห์หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อกำหนดรายละเอียด แยกเนื้อหาออกเป็นหน่วย เป็นตอน เป็นหัวเรื่อง จัดลำดับตามเหตุผล ใช้เป็นกรอบในการเสนอต่อไป

2) การเขียนแผนการฝึกอบรมของหน่วยหรือตอน เพื่อกำหนดเค้าโครงหลักของหน่วยหรือตอน จะเป็นประโยชน์ต่อการผลิตสื่อ การเขียนแผน จะเขียนในระดับหน่วยหรือตอนก็ได้ตามความเหมาะสมของเนื้อหา สาระ ประสบการณ์และกิจกรรม แผนการฝึกอบรมจะประกอบด้วยส่วนเค้าโครงเนื้อหา สาระ แนวคิด วัตถุประสงค์กิจกรรม สื่อที่ใช้และการประเมิน

3) การกำหนดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์และกิจกรรม เป็นการนำเสนอรายละเอียดของการฝึกอบรมตามลำดับ ตามสื่อหลักที่จะนำเสนอ

4) การกำหนดสื่อเสริม กรณีที่สื่อหลักไม่สามารถถ่ายทอดได้ดี จำเป็นต้องออกแบบสื่อเสริมเพื่อช่วยถ่ายทอดให้ดียิ่งขึ้น

5) การทำสอบประสิทธิภาพสื่อหลัก จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาสื่อการฝึกอบรมทางไกล ต้องทดสอบกับกลุ่มบุคคลใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย

6) การปรับปรุงและการผลิตสื่อหลักเพื่อนำไปใช้จริง หลังจากการทดสอบหาประสิทธิภาพของสื่อแล้ว จึงปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อนำไปฝึกอบรมจริงต่อไป

1.6.3 การผลิตสื่อเสริมของการฝึกอบรมทางไกล เป็นสื่อที่ช่วยเสริมเติมรายละเอียดที่สื่อหลักไม่มีหรือถ่ายทอดได้ไม่สมบูรณ์ สื่อเสริมประกอบด้วย

- 1) การผลิตสื่อประกอบ ใช้ควบคู่กับสื่อหลัก ใช้ชี้้นำการใช้สื่อ เป็นคู่มือและเครื่องมือในการประกอบกิจกรรม อาจเป็นสื่อพิมพ์ สื่อโสตทัศน เช่น คู่มือการฝึกอบรม คู่มือการใช้สื่อการฝึกอบรม
- 2) การผลิตสื่อขยายรายละเอียด ได้ศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อหลัก ในส่วนที่เป็นจุดอ่อนของสื่อหลัก ช่วยความจำเป็นส่วนบุคคลและจะกำหนดไว้ในหมายเหตุ
- 3) การผลิตสื่อฝึกอบรมเสริม ช่วยเสริมในด้านการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้รับการฝึกอบรม หรือการทำงานเป็นกลุ่ม โดยมีคู่มือการเข้ารับการฝึกอบรมเสริมเป็นสื่อการฝึกอบรมเสริม
- 4) การผลิตสื่อฝึกอบรมเข้ม เป็นการฝึกฝนหรือประกอบกิจกรรมมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เหมือนกับการฝึกอบรมเสริม แต่มีความสมบูรณ์มากกว่า ซึ่งมีสื่อได้แก่สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือเป็นการฝึกปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง กรณีการฝึกอบรมทางไกลร่วมมือ
- 5) การผลิตคู่มือการทำงาน ในสถานการณ์จริงเป็นการฝึกปฏิบัติงานรวบยอดของการฝึกอบรมทางไกลร่วมมือ คู่มือประกอบด้วย แผนการเข้าปฏิบัติงาน คู่มือการเตรียมตัวเตรียมการ ข้อปฏิบัติ และการติดต่อกับสถานประกอบการที่จะไปปฏิบัติงาน

1.7 วิธีการศึกษาชุดฝึกอบรมทางไกล

การศึกษาชุดฝึกอบรมทางไกลจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่อยู่ในรูปตำราทางไกล เอกสารการสอน ประมวลสาระ แบบฝึกปฏิบัติ และแนวการศึกษา วิธีการที่เสนอแนะคือ ให้ผู้ศึกษาจัดตารางศึกษาเพื่อให้เกิดศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2541: 226-227) ได้แบ่งการศึกษาไว้ 8 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 ทำแบบประเมินตนเองก่อนการศึกษาประจำหน่วย
- ขั้นที่ 2 อ่านแผนหน่วยและแผนตอน
- ขั้นที่ 3 ศึกษาเนื้อหาของแต่ละหัวข้อพร้อมทั้งบันทึกสาระสำคัญในสมุดบันทึกหรือที่เตรียมเนื้อที่ไว้ในแบบฝึกปฏิบัติ
- ขั้นที่ 4 ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ บางหัวข้อจะมีเพียงหนึ่งกิจกรรม บางหัวข้อจะมีมากกว่าหนึ่งกิจกรรม การให้กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างกระฉับกระเฉง (Active Participation) ที่เป็นเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง
- ขั้นที่ 5 ตรวจสอบคำตอบจากผลย้อนกลับหรือแนวตอบที่อยู่ในรูปของเฉลยการตอบให้ดูเป็นตัวอย่าง การเสนอแนะวิธีการ การให้แนวทางในการตอบ และการชี้แหล่งที่ผู้เรียนจะตรวจสอบคำตอบได้เอง เช่น จากแหล่งเอกสารหรือความเห็นของวิทยากร เมื่อตรวจสอบแล้วผู้ศึกษาก็จะได้ผลย้อนกลับทันที (Immediate Feedback) หากตอบถูกต้องก็จะมีความรู้สึกที่ดี มีความภาคภูมิใจ เรียกว่า ได้ประสบการณ์ที่เป็นความสำเร็จ (Success Experience)

ขั้นที่ 6 เมื่อศึกษาครบทุกตอน ทุกหัวเรื่องในแต่ละหน่วยแล้ว ก็ทำแบบประเมินตนเอง หลังศึกษา ตรวจสอบคำตอบจากเฉลยทั้งก่อนศึกษาและหลังศึกษา เพื่อเปรียบดูว่ามีความก้าวหน้า การศึกษาหรือไม่

ขั้นที่ 7 วิเคราะห์การศึกษาของตนเองจากผลการสอบหลังศึกษา ข้อใดที่เกิดความสงสัย หรือตอบผิดก็กลับไปตรวจสอบตำรา หรือเอกสารการสอน บางครั้งผู้ศึกษาจะพบว่ามีการเฉลยผิดก็ อาจจะกลับไปแก้คะแนนที่ได้ ขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจในเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 8 ทบทวนเนื้อหาสาระด้วยการลงเขียน โครงร่างเนื้อหาที่มีเฉพาะสาระสำคัญ โดยเขียนในรูปแบบจำลองก็ได้ ในบางตำราจะมีโครงร่างเนื้อหาของแต่ละหน่วยไว้ให้ตรวจสอบ

ขั้นตอนการศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ทั้ง 8 ขั้น เป็นขั้นตอนหลักที่หากขาดขั้นใดขั้นหนึ่ง แล้วก็จะทำให้ประสิทธิภาพการศึกษาด้อยลงไปโดยไม่รู้ตัว แม้จะมีผู้ที่ไม่ทำตามขั้นตอนที่เสนอแนะ ข้างต้นที่ศึกษาใช้ชุดทางไกลได้สำเร็จ แต่ในร้อยละจะมีผู้ศึกษาสำเร็จโดยไม่ทำตามขั้นตอนดังกล่าวเพียง 2-14% เท่านั้นตามหลักการแจ่มแจ้งปกติ ผู้เรียนทั่วไปจึงควรทำตามขั้นตอนเสนอแนะอย่างเคร่งครัด

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกอบรมทางไกล

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลโดยใช้ ซีดีรอมเป็นสื่อหลัก เรื่อง การออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับครูภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา กลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนี้ คือ ครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูสอนภาษาอังกฤษมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลังการใช้ชุดฝึกอบรมนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูสอนภาษาอังกฤษมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมทางไกลนี้ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์ (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ชุดฝึกอบรมทางไกลเรื่องการบรรณาธิการ หนังสือเล่มสำหรับสำนักพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาคณะวารสารศาสตร์และ สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 39 คน ผลการวิจัยพบว่า ความก้าวหน้าในการ ฝึกอบรมของผู้รับการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นพสิทธิ์ ล่องจ้ำ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การเพาะเห็ด นางรม สำหรับเกษตรกรจังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การเพาะเห็ด นางรม โดยยึดแผน มสช. ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ผู้รับการอบรมมีความก้าวหน้าในการศึกษาจากชุด ฝึกอบรมทางไกล มีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้เข้า รับการอบรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกลมีความเหมาะสมในระดับมาก (สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ)

ไอวาโนวา และสตาร์คอฟ (Ivanova and Starkov, 1995: Abstracts) พบว่าการอบรมทางไกลนั้น ปัจจัยสำคัญในการบรรลุความสำเร็จในการอบรมทางไกลคือ เทคนิคการสื่อสาร การสอน สิ่งเร้า พฤติกรรมผู้เรียน สิ่งเร้าในการอบรม เจตคติต่อการอบรม ลักษณะเฉพาะของการอบรมทางไกล และสื่อการสอนที่ใช้ของผู้ให้การฝึกอบรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทางการฝึกอบรมข้างต้น สรุปได้ว่า ชุดฝึกอบรมทางไกล ที่มีคุณภาพต้องผ่านการพัฒนาเป็นขั้นตอน ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการปรับปรุงแก้ไข และได้ทดลองใช้ และเมื่อนำไปใช้ในการฝึกอบรมจะได้ผลตามที่ตั้งสมมติฐานไว้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุดฝึกอบรมทางไกลเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรในสาขาวิชาชีพต่างๆ ได้ผลดี

2. การให้การปรึกษาครอบครัว

2.1 ความสำคัญของการให้การปรึกษาครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เป็นสถาบันหลัก และเป็นสถาบันแรกในการพัฒนาคน

สำหรับความหมายของคำว่า ครอบครัวตามนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี 2541 : 6) ได้ระบุไว้ว่า ครอบครัว คือ “กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงกันทางสังคมเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมาย หรือ ทางสายโลหิต ครอบครัวบางครอบครัวอาจมีลักษณะที่เป็นข้อยกเว้นบางประการจากดังกล่าวก็ย่อมได้” ซึ่งข้อยกเว้น อาจหมายถึง ครอบครัวที่มีสมาชิกข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับหลานเป็นต้น นอกเหนือจาก การเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งที่ประกอบด้วย พ่อแม่ลูกและครอบครัวขยาย ซึ่งนอกจากจะมีพ่อแม่ลูกแล้ว อาจมีปู่ย่าตายายและญาติอาศัยอยู่ร่วมอยู่ด้วย

ประเทศไทยมักจะแบ่งลักษณะของครอบครัวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ครอบครัวขยาย (Extended family) ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยาและลูก รวมทั้งปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา และอาจจะมีเครือญาติของสามีหรือภรรยาอาศัยอยู่ด้วย ปริมาณของครอบครัวขยายในสังคมไทยได้ลดลง และกำลังลดลงอย่างมาก ในขณะที่ครอบครัวประเภทที่สองที่เรียกว่า ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ที่ประกอบด้วย พ่อแม่ ลูก กำลังมีปริมาณเพิ่มขึ้น ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการหย่าร้างเพิ่มขึ้นมากกว่าสามเท่าตัว (กรมการปกครอง งานทะเบียนครอบครัวและพินัยกรรม แฟ้มข้อมูล 2539 ก : 2539 ข) ครอบครัวประเภทที่สาม ก็กำลังเพิ่มขึ้นอีกมากเช่นกัน คือครอบครัวที่พ่อแม่หรือแม่เพียงคนเดียว (Single – Parent Family) ประกอบด้วยพ่อหรือแม่ทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวเพียงคนเดียว อาจเกิดจากสามีหรือภรรยาตายจากไป หรือหย่าร้าง หรือถูกทอดทิ้งไป

ทุกชีวิตในครอบครัว ต่างปรารถนา ชีวิตครอบครัวที่มีความสุข โดยจะต้องมีความรักความอบอุ่นระหว่างกันและกัน โดยพฤติกรรมที่แสดงความรัก ความอบอุ่นนั้น ต้องมีลักษณะ ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (Eric Fromm อ้างถึงใน สายสุรี จุติกุล 2540:15-23)

1. ต้องเอาใจใส่ดูแล และเอื้ออาทรกัน
2. ต้อง “รู้จัก” คนที่เรารัก
3. ต้องเคารพกันและกัน
4. ต้องมีความรับผิดชอบ
5. ต้องมีความไว้วางใจกันและกัน
6. ต้องให้กำลังใจกันและกัน
7. ต้องให้อภัยกันและกัน
8. ต้องรู้จักสื่อสารในครอบครัว
9. ต้องใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่า และมีคุณภาพ
10. ต้องมีการปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลในครอบครัว
11. ต้องรู้จักหน้าที่ในครอบครัว และช่วยเหลือกันและกัน
12. มีความใกล้ชิดทางสัมผัสด้วย

ลักษณะทั้ง 12 ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นลักษณะสำคัญที่แสดงออกถึงความรักที่จะเพิ่มความอบอุ่นและความผูกพันแก่สมาชิกในครอบครัว

อย่างไรก็ตาม จากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสภาพครอบครัวที่มีทั้งครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่นต่างคนต่างอยู่ สมาชิกครอบครัวบางคนติดยาหรือสารเสพติด ขาดความรัก ความใกล้ชิด ทำให้ครอบครัวไม่เข้มแข็ง อ่อนแอ ความกดดันต่าง ๆ

รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง อันก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่ครอบครัวจะต้องอาศัยพึ่งพิงอยู่ ครอบครัวไม่อาจรอดพ้นจากแรงกระทบของปัญหาที่ซับซ้อนต่าง ๆ อันเกิดจากการก้าวรุดไปข้างหน้าของอารยธรรม การเปลี่ยนแปลงยังเกิดขึ้นในสภาพที่แตกต่างกันทั้งด้าน สถานที่ เวลา ความเร็ว และขอบเขต ซึ่งทำให้ครอบครัวยังมีรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นไปอีก ครอบครัวถูกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยปัจจัยหลายประการ รวมทั้งแนวโน้มด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ สงคราม ภัยพิบัติ ภาวะการว่างงาน การอพยพย้ายถิ่น การคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ กระบวนการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม และการขยายตัวของชุมชนเมือง การแสวงหาความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง โอกาสที่เปิดกว้างขึ้นสำหรับสตรี นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นแรงผลักดันในทางสร้างสรรค์ครอบครัวระบบใหม่ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม

ด้วยเหตุนี้ บุคลากรที่จะช่วยให้ผู้ที่ประสบปัญหาในครอบครัวมีความรู้สึกดีขึ้นมีพลังที่จะเผชิญปัญหาในชีวิตไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้ง ความวิตกกังวล หรือความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่นคือผู้ให้การปรึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

กล่าวโดยสรุป บุคคลมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การแก้ไขที่บุคคลเพียงอย่างเดียว หรือ การให้การปรึกษารายบุคคลอาจไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เพราะไม่ได้คำนึงถึงบริบททั้งหมดที่เขาใช้ชีวิตอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้การปรึกษารอบครัว เนื่องจาก

1. พฤติกรรมที่เป็นปัญหา ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองตามลำพัง แต่เกิดขึ้นมาในบริบทโดยเฉพาะครอบครัว
2. บริบทในครอบครัวเป็นตัวกำหนดว่า พฤติกรรมของบุคคลในครอบครัวจะเป็นเช่นไร และเป็นตัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมทั้งทำให้พฤติกรรมนั้นสิ้นสุดหรือดำเนินอยู่ต่อไปก็ได้

2.2 ความหมายของการให้การปรึกษารอบครัว

การให้การปรึกษารอบครัว (Family Counseling) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือครอบครัวทั้งครอบครัวไม่เฉพาะสมาชิกคนใดคนหนึ่งที่ถูกกล่าวว่ามีพฤติกรรมที่มีปัญหาเพราะถือว่าครอบครัวเป็นระบบ ๆ หนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบครอบครัวจึงเป็นของส่วนรวมและเป็นความรับผิดชอบของทุกคนในครอบครัวที่จะต้องร่วมมือกันหาทางแก้ไข โดยความช่วยเหลือของผู้ให้การปรึกษาที่มีคุณสมบัติส่วนตัวและวิชาชีพที่เหมาะสม เพื่อที่จะให้ครอบครัวอยู่ในสถานะที่สมดุล และทำหน้าที่ของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นแนวทางที่จะพัฒนาสมาชิกในครอบครัวให้มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถสื่อสารได้ดี และสามารถสร้างสัมพันธภาพและปรับตัวได้ดีทั้งในครอบครัวและสังคมภายนอก (เมธินันท์ ภิญญชุน 2539 : 21)

การให้การปรึกษารอบครัวจึงเป็นการรวมเอาบุคคลที่มีความผูกพันกัน ในฐานะเป็นครอบครัวเข้ามาร่วมกันด้วย เป็นการให้การปรึกษาทั้งครอบครัวไม่ใช่ผู้ที่ถูกระบุว่ามีปัญหา ครอบครัวในที่นี้หมายถึง บุคคลที่มีความใกล้ชิดซึ่งได้แก่ พ่อแม่ สามี หรือภรรยา ลูก ญาติพี่น้อง และอาจรวมถึงเพื่อนฝูงด้วย การให้การปรึกษารอบครัวไม่ได้เป็นเพียงการนำคนทั้งครอบครัวมานั่งพร้อมกันและให้ความช่วยเหลือโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เท่านั้น แต่การให้การปรึกษารอบครัวเป็นแนวคิดที่แตกต่างไปจากเมื่อก่อนที่มองว่า ปัญหาที่อยู่ภายในตัวบุคคล คือที่ บริบท (Context) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่แวดล้อมบุคคล และบริบทที่สำคัญที่สุดของบุคคล คือครอบครัว ดังนั้นการนำครอบครัวมาร่วมในการให้การปรึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

เป้าหมายของการให้การปรึกษารอบครัว คือการสร้างบริบทแห่งครอบครัวขึ้นมาใหม่ให้มีกฎโครงสร้าง และระบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกว่าเดิม ผู้ให้การปรึกษาไม่ได้มุ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้ที่ถูกระบุว่าปัญหา แต่จะช่วยให้ทั้งครอบครัวเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม

ในด้านต่าง ๆ ในด้านการสื่อสาร การแก้ไขความขัดแย้ง การแก้ไขการปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวเอง และกับระบบภายนอก เช่น เครือญาติ เพื่อนฝูง และที่ทำงาน เป็นต้น

2.3 ความเป็นมาของการให้การปรึกษารอบครัว

แนวคิดในการให้การปรึกษารอบครัวนั้นอาจกล่าวได้ว่าเริ่มมาจากแนวคิดของอัลเฟรด แอดเลอร์ นักจิตวิทยาในยุค ค.ศ. 1900 ที่เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ในครอบครัว แนวคิดนี้ของแอดเลอร์จึงมีอิทธิพลต่อทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวทฤษฎีต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

ประมาณ ค.ศ. 1919 เริ่มมีการตีพิมพ์บทความด้านการให้การปรึกษารอบครัวในวารสารต่าง ๆ แฮร์รี สแตค ซัลลิแวน (Harry Stack Sullivan) ซึ่งเป็นนักจิตวิเคราะห์ยุคใหม่ ที่มีผลงานอยู่ในช่วง ค.ศ. 1930 เป็นผู้ที่สนใจบทบาทและธรรมชาติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ใน ค.ศ. 1940 นาธาน แอคเคอร์แมน (Nathan Ackerman) เป็นคนแรกที่ทำงานด้วยแนวคิดเชิงระบบซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ปฏิบัติการในการให้การปรึกษารอบครัว ในตำราระบุว่าเขาเป็นบิดาของการให้การปรึกษารอบครัวและครอบครัวบำบัด

ใน ค.ศ. 1953 เกิดพัฒนาการ 2 แนวคิดหลักในการให้การปรึกษารอบครัวในสหรัฐอเมริกา ได้แก่

1. กลุ่มพาลออัลโต (Palo Alto Group) ซึ่งนำโดย เวอร์จิเนีย ซะเทีย (Virginia Satir) เจย์ ฮาเลย์ (Jay Haley) รวมทั้งกลุ่มทฤษฎีการบำบัดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Therapy) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่แตกเครือข่ายมาจาก สถาบันวิจัยทางจิต หรือ MRI (Mental Research Institute)

2. กลุ่มทฤษฎีเชิงระบบของโบเวน (Bowenian System Theory) หรืออาจเรียกว่าทฤษฎีเชิงประวัติ (Historical or Multigenerational Approach) นำโดยเมอร์เวย์ โบเวน (Murry Bowen)

ใน ค.ศ. 1960 ตอนต้น ซัลวาดอร์ มินูชิน (Salvador Minuchin) เป็นผู้สร้างทฤษฎีการบำบัดครอบครัวเชิงโครงสร้าง (Structural Family Therapy)

ใน ค.ศ. 1960 เจอร์จ แพตเตอร์สัน (Gerald Patterson) เริ่มใช้ทฤษฎีครอบครัวบำบัดตามแนวการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Family Therapy)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่าในยุคแรก มีนักทฤษฎีต่อไปนี้ ซัลลิแวน แอคเคอร์แมน กลุ่มพาลออัลโต กลุ่มทฤษฎีเชิงระบบของโบเวน กลุ่มทฤษฎีเชิงประวัติตามแนวมินูชิน และแพตเตอร์สัน

ในยุคหลัง ประมาณ ค.ศ. 1970 มี เจย์ ฮาเลย์ ซึ่งอยู่ในกลุ่มทฤษฎีการบำบัดเชิงกลยุทธ์

ในระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1980 กลุ่มครอบครัวบำบัดอย่างกระชับ (Brief Family Therapy) เน้นการเปลี่ยนระบบการคิดในการปฏิบัติงานในครอบครัว และใช้เวลาการบำบัดช่วยเหลืออย่างกระชับและสั้นเป็นกลุ่มที่มาจากสถาบันวิจัยทางจิต หรือ MRI นำโดยสตีฟ เดอซาเชร์ (Steve DeShazer)

ในช่วง ค.ศ. 1990 ทฤษฎีกรอบคว่ำบำบัดแบบบูรณาการ (Integrated Model) มีบทบาทในช่วงนี้ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่มีการพัฒนาวิธีการในการให้ความช่วยเหลือกรอบคว่ำอย่างกว้างขวางและวิธีการกรอบคว่ำบำบัดและการให้การปรึกษากรอบคว่ำกำลังได้รับความนิยมอย่างมาก มีสถาบันอบรมและสถาบันวิจัยในด้านนี้แพร่หลายทั้งในสหรัฐอเมริกา ในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และเอเชีย ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย (กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์ 2545 : 323-324)

2.4 คุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำ

ผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำควรมีคุณสมบัติและหน้าที่ดังต่อไปนี้ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ 2547: 7-8)

2.4.1 คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำ

1. มีความรู้พื้นฐานทางจิตวิทยา
2. มีความรู้และทักษะในการให้การปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคล
3. ผ่านการอบรมการให้การปรึกษาเบื้องต้นหรือการปรึกษาเบื้องต้น
4. ผ่านการอบรม ตามหลักสูตรการให้การปรึกษากรอบคว่ำ
5. มีประสบการณ์ในการให้การปรึกษากรอบคว่ำอย่างน้อย 1 ปี
6. มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของการเป็นผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำ ดังนี้
  - 6.1 ความเป็นมิตร มีสัมพันธภาพอันอบอุ่นกับผู้รับการศึกษา
  - 6.2 มีความจริงใจ ไม่เสแสร้ง เป็นที่น่าไว้วางใจ
  - 6.3 ยอมรับผู้รับการศึกษาโดยปราศจากเงื่อนไข
  - 6.4 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
  - 6.5 มีความเข้าใจ และเห็นใจผู้อื่น
  - 6.6 ให้เกียรติและเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
  - 6.7 มีความสุขและมีความมั่นคงทางจิตใจ
  - 6.8 มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ใจกว้าง เปิดตนเองให้กับประสบการณ์ใหม่ ๆ
  - 6.9 มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นที่จะให้ความช่วยเหลือและบริการ
  - 6.10 มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ
  - 6.11 มีความมั่นใจในตนเอง
  - 6.12 สามารถรักษาความลับได้
  - 6.13 มีจรรยาบรรณวิชาชีพ

2.4.2 บทบาทหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำ

ผู้ให้การปรึกษากรอบคว่ำควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. สามารถสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตร ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้รับการปรึกษาและผู้ให้การปรึกษารอบคร้ว
2. สามารถสื่อให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจวัตถุประสงค์ของการปรึกษารอบคร้ว
3. ช่วยให้ผู้รับการปรึกษามีความเข้าใจตนเองและบริบทแวดล้อม
4. สนับสนุน ให้กำลังใจ เอื้ออำนวยความสะดวก ที่จะช่วยให้ผู้รับการปรึกษาพยายามแก้ปัญหา และสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ตลอดจน สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเองและปรับตัวได้เหมาะสมยิ่งขึ้น
5. ให้กำลังใจผู้รับการปรึกษาในการแก้ปัญหา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองตลอดทั้งวางแผนเพื่ออนาคต
6. สามารถประสานงานกับบุคลากรในหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ของผู้รับการปรึกษา
7. ติดตามผลและประเมินผลของการให้บริการการปรึกษารอบคร้ว
8. พัฒนายุทธวิธีในการปรึกษารอบคร้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5 ขั้นตอนการให้การปรึกษารอบคร้ว

ลำดับขั้นในการปรึกษาประกอบด้วย การคัดเลือกผู้รับการปรึกษาและรอบคร้วเข้าสู่การปรึกษา และขั้นตอนการปรึกษา ซึ่งได้แก่ ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นการปรึกษา และขั้นติดตามผล และประเมินผลการปรึกษาดังสาระสำคัญต่อไปนี้ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ 2547: 8-15)

2.5.1 การคัดเลือกผู้รับการปรึกษา และรอบคร้วเข้าสู่การปรึกษา

1. ผู้รับการปรึกษาต้องไม่มีอาการทางจิต ไม่มีอาการประสาทหลอน หรือหวาดระแวง ไม่อยู่ในภาวะการติดยา
2. ผู้รับการปรึกษาสามารถรับรู้ สามารถสื่อสาร และสนทนาตอบโต้ได้
3. ปัญหาที่ผู้เข้ารับการปรึกษาประสบ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องหรือมีสาเหตุมาจากรอบคร้ว
4. สมาชิกรอบคร้วสมัครใจ มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการปรึกษา
5. บุคคลใกล้ชิด หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการปรึกษา
6. บุคคลที่เข้าร่วมในการปรึกษาไม่ว่าจะเป็นสมาชิกรอบคร้ว หรือบุคคลใกล้ชิดจะต้องไม่มีอาการทางจิตรบกวนการปรึกษา
7. หากสมาชิกรอบคร้ว (บิดา มารดา หรือผู้รับการปรึกษายังมีอารมณ์ระหว่างกัน เช่น โกรธ ไม่พอใจ หรือขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ผู้ให้การปรึกษาควรขอพบหรือสัมภาษณ์สมาชิกทีละคน เพื่อปรับอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติ ก่อนให้การปรึกษา

2.5.2 ขั้นตอนการศึกษา

ขั้นตอนการศึกษา ประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมความพร้อม ขั้นตอนการศึกษา และขั้นตอนติดตามผล และการประเมินผลการศึกษา ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

1. **ขั้นเตรียมความพร้อม** ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การประเมินครอบครัว การกำหนดสมมติฐานในการศึกษา และการกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การสัมภาษณ์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- (1) เพื่อสร้างสัมพันธภาพ และสร้างการเป็นพันธมิตรกับสมาชิกครอบครัวและผู้รับการศึกษา โดยยอมรับตามที่เขาเป็นรับฟังความคิดและความรู้สึกของทุก ๆ คนด้วยความเคารพ ด้วยความเข้าใจ และให้การยอมรับตามที่เขาเป็น
- (2) เพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา วัน เวลา และสถานที่ในการศึกษา และการรักษาความลับของผู้รับการศึกษาและของสมาชิกครอบครัว ซึ่งเป็นจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้ให้การการศึกษา
- (3) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของผู้รับการศึกษาและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้รับการศึกษาและสมาชิกครอบครัวหรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่ละคนฟังด้วยความใส่ใจกับมุมมองของแต่ละคนในการเสนอปัญหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อจะได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนสังเกตและรับรู้เกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกแต่ละคน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดสมมติฐานที่คาดว่า จะเป็นไปได้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดวิธีทางในการศึกษา

การประเมินครอบครัว มีประเด็นสำคัญดังนี้

การประเมินครอบครัว เกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกครอบครัว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว การสื่อสาร ความผูกพันทางอารมณ์ การตอบสนองทางอารมณ์ การแก้ไขปัญหา การเผชิญความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัวตลอดทั้ง บุคลิกภาพของผู้รับการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ การเขียนแผนภูมิครอบครัวโดยผู้รับการศึกษาจะเป็นผู้เขียนแผนภูมิครอบครัวที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติครอบครัว การใช้แบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว

และหรือการใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยา เช่น การวาดภาพครอบครัว เป็นต้น (รายละเอียด ปรากฏในภาคผนวก)

การกำหนดสมมติฐานในการปรึกษา

เพื่อกำหนดสมมติฐาน หรือแนวทางหรือวิถีทางที่คาดว่า จะเกี่ยวข้อง จะเป็นไปได้ และจะเป็นประโยชน์ต่อการปรึกษา โดยผู้ให้การปรึกษาจะประมวลข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้รับการปรึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการประเมินครอบครัวที่ได้จากการตอบแบบประเมินหรือ การทดสอบทางจิตวิทยา มากำหนดแนวทางหรือวิถีทางในการปรึกษาต่อไป

การกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในการปรึกษา

เพื่อนัด วัน เวลา และสถานที่ในการปรึกษาในแต่ละครั้งจะช่วยให้ผู้รับการปรึกษา และสมาชิกครอบครัวได้เตรียมตัวและเห็นความสำคัญของการมารับการปรึกษาอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะสิ้นสุดหรือยุติการปรึกษา

2. **ขั้นการปรึกษา** ประกอบด้วย 3 ระยะคือ ระยะแรกของการปรึกษา ระยะกลางของการปรึกษา ระยะสิ้นสุดหรือยุติการปรึกษา ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

ระยะแรกของการปรึกษา (The Early Phase of Therapy)

1) **เป้าหมายของระยะแรกของการปรึกษา** คือ เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจากการประเมินครอบครัวในขั้นเตรียมความพร้อมว่า สอดคล้องกับสภาพปัญหาและเหตุแห่งปัญหาตามความเป็นจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม สมมติฐานที่กำหนดจากขั้นเตรียมความพร้อม ก็อาจจะปรับเปลี่ยนได้หากมีข้อมูลต่าง ๆ ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้รับการปรึกษามากที่สุด

2) **ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว และเหตุผลแห่งปัญหาครอบครัว** ซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

(1) **สภาพปัญหา:** สภาพปัญหาส่วนมากที่ครอบครัวประสบ

เช่น

- ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นสามีภรรยา
- ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา
- ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะครอบครัวที่มีความเสี่ยงสูง
- ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของครอบครัว

- ปัญหาเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ของครอบครัว
- ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในครอบครัว
- ปัญหาเกี่ยวกับช่องว่างระหว่างวัยของบิดา มารดา และบุตรธิดา
- ปัญหาเกี่ยวกับ ข้อกฎหมาย และบริการทางสังคม

(2) เหตุแห่งปัญหาที่ครอบครัวประสบ

ความอ่อนแอและสภาวะวิกฤตในครอบครัว ส่วนมากเกิดจากสาเหตุที่สำคัญ ๆ เช่น

- ความไม่พร้อมของบิดามารดา ไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอ มีปัญหาทางอารมณ์ มีปัญหาสุขภาพทางกาย มีอายุน้อยตอนมีบุตรธิดา ไม่พร้อมที่จะอบรมเลี้ยงดูลูกและขาดการศึกษาอบรม
- สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว
- ขาดจิตสำนึก และพลังร่วมกันจากทุกสถาบันในสังคมที่จะพัฒนาทุกชีวิตในครอบครัว ป้องกัน และแก้ปัญหาคครอบครัวเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- สื่อมวลชนผลิตและนำเสนอสื่อต่าง ๆ ที่ตอกย้ำให้เกิดผลทางลบแก่ผู้รับสาร และกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบ ซึ่งยังคงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาครอบครัว

3) เทคนิคพื้นฐาน (Basic Techniques) ที่สำคัญ ๆ ที่สามารถนำมาใช้ใน ระยะแรกและทุก ๆ ระยะของการปรึกษา ได้แก่

- (1) การสร้างสัมพันธภาพ
- (2) การฟังและการเงียบ
- (3) การใช้คำถามปลายเปิด
- (4) การตีความทำความเข้าใจ
- (5) การสะท้อนความรู้สึก
- (6) การทวนความ
- (7) การให้กำลังใจ
- (8) การใช้เทคนิคต่าง ๆ ตามทฤษฎีการให้การปรึกษาคครอบครัว
- (9) การสื่อสารที่ประสิทธิภาพ โดย
  - ใช้การสื่อสารที่สอดคล้องกัน หรือ รับกัน หรือไปด้วยกัน

- การสื่อสารโดยใช้สรรพนาม “ฉัน” หรือ “ชื่อเล่น” หรือ “ชื่อตนเอง” เพื่อแสดงความรับผิดชอบในคำพูดของตนและได้สัมผัสความรู้สึกตนเอง

- (10) การสรุปการสนทนาเป็นระยะ ๆ
- (11) การสรุปสาระสำคัญ ๆ ก่อนยุติการปรึกษาในแต่ละครั้ง

4) บทบาทของผู้ให้การศึกษา

ในระยะแรกของการปรึกษา บทบาทที่สำคัญของผู้ให้ศึกษามีดังนี้

- (1) ผู้ให้การปรึกษารับฟังปัญหาหรือเรื่องราวของผู้รับการปรึกษาและหรือสมาชิกครอบครัว
- (2) ให้ความเคารพและให้เกียรติผู้รับการปรึกษา
- (3) ทำความเข้าใจทุกข์ของผู้รับการปรึกษา วัตถุประสงค์ความรู้สึกสามารถเข้าถึงโลกส่วนตัวของผู้รับการปรึกษา
- (4) มีศิลปะในการสร้างสัมพันธภาพ สามารถสร้างความอบอุ่นแก่ผู้รับบริการทั้งผู้รับการปรึกษา และสมาชิกครอบครัวและมีศิลปะในการสื่อสาร
- (5) ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ครอบครัวค้นหาศักยภาพพลังของครอบครัวและของสมาชิกครอบครัวแต่ละคน
- (6) อำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการเอื้ออาทร
- (7) สนับสนุนให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นความรู้สึกเกี่ยวกับปัญหาหรือ เรื่องราวที่กำลังประสบ
- (8) ฝึกสมาชิกให้กล้าพูดในสิ่งที่ตนเองเห็น คิดและรู้สึก เพื่อให้สามารถเปิดเผยข้อขัดแย้งในใจหรือความรู้สึกไม่สบายใจที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปรึกษาและสมาชิกคนอื่น ๆ ได้รับทราบ ความรู้สึก ความคิด ความต้องการ และความคาดหวังของสมาชิกท่านั้น ๆ ได้ตรงประเด็นยิ่งขึ้น
- (9) สนับสนุนให้ผู้รับการปรึกษา และสมาชิกครอบครัวมีพลังใจและแรงจูงใจ พร้อมทั้งจะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น

ระยะกลางของการปรึกษา (The Middle Phase of Therapy)

- 1) เป้าหมายของระยะกลางของการปรึกษา คือ

เพื่อให้ผู้เข้ารับการปรึกษาและสมาชิกครอบครัวได้แสดงความคิด ความรู้สึก ยอมรับปัญหาและมีความเข้าใจกันและกัน มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และสมาชิกครอบครัวมากขึ้น ตลอดจนพร้อมที่พัฒนาสัมพันธภาพ ในครอบครัวให้ดีขึ้น

โดยผู้ให้การปรึกษาจะเปิดโอกาส สนับสนุนให้สมาชิกสนทนาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน และผู้ปรึกษา จะคอยสังเกตเอื้ออำนวยอำนวยความสะดวก ให้กำลังใจ และจะไม่เข้าไปขัดจังหวะหรือทำให้การสนทนา ระหว่างสมาชิกครอบครัวชะงัก หรือสะดุดหยุดลงตลอดทั้ง จะไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือ ต่ำหนิสมาชิก หรือการแสดงออกของสมาชิกครอบครัวคนใด

2) เทคนิคที่นำมาใช้ในระยะกกลางของการปรึกษา

ในระยะกกลางของการการปรึกษา นี้ ผู้ให้การปรึกษาสามารถพิจารณา เลือกสรรเทคนิคต่าง ๆ ของการปรึกษาครอบครัวให้สอดคล้อง สัมพันธ์กับลักษณะหรือสภาพปัญหา ของผู้รับการปรึกษาและหรือของสมาชิกครอบครัวตลอดทั้ง ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ในบริบทแวดล้อมที่ เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้รับการปรึกษาชีวิตครอบครัวและหรือชีวิตการงานของผู้รับการปรึกษา และ ครอบครัว โดยจะนำเสนอเป้าหมาย เทคนิค และบทบาทสำคัญ ๆ ของผู้ให้การปรึกษาครอบครัวตาม แนวคิดของการปรึกษาครอบครัวต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1) การปรึกษาครอบครัวที่เน้นพลวัตทางจิตหรือจิตวิเคราะห์
- 2) การปรึกษาครอบครัวที่เน้นประสบการณ์นิยม/มนุษยนิยม
- 3) การปรึกษาครอบครัวที่เน้นโครงสร้างของครอบครัว
- 4) การปรึกษาครอบครัวที่เน้นระบบครอบครัว
- 5) การปรึกษาครอบครัวที่เน้นพฤติกรรม และที่เน้นการรู้คิดและพฤติกรรม
- 6) การปรึกษาครอบครัวกลุ่มการบำบัดเชิงกลยุทธ์และการบำบัดอย่าง กระชับ

ระยะกสิ้นสุดการปรึกษา (Termination Phase)

ระยะกสิ้นสุดของการปรึกษา หรือขั้นยุติการปรึกษา จะเกิดขึ้นต่อเมื่อปัญหาที่ผู้เข้ารับการ ปรึกษา หรือสมาชิกครอบครัวนำเสนอได้รับการแก้ไขหรือได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น สมาชิกครอบครัว ฟังพอใจตามเป้าหมายที่มาขอรับบริการ สมาชิกครอบครัวเข้าใจพฤติกรรม การกระทำ ความคิด ความรู้สึกของตนเองมากยิ่งขึ้นได้เรียนรู้ว่า สิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ และจะทำการที่จะ หลีกเลียงไม่ให้เกิดปัญหาเดิม ๆ ขึ้นอีก เรียนรู้ที่จะป้องกันการเกิดปัญหาต่าง ๆ ในอนาคตตลอดทั้ง พัฒนา และเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัวให้ดีขึ้น

ในขั้นยุติการบำบัดซึ่งเป็นระยะสิ้นสุดการรักษานี้ ผู้ให้การรักษจะต้องวางแผนร่วมกับผู้รับการรักษา และหรือสมาชิกครอบครัวถึงการจะยุติการรักษาโดยเตรียมการที่จะยุติการรักษา โดยลดความถี่ของการพบกันลงและการยุติการรักษานี้ ผู้รักษจะต้อง

- (1) กล่าวถึง การยุติการรักษา โดยสรุปผลของการรักษา
- (2) อภิปรายถึงเป้าหมายระยะยาว และหนทางที่จะป้องกัน มิให้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้น กลับคืนมาอีกในอนาคต
- (3) ติดตามผลเป็นระยะ ๆ ถึงแม้ว่าการบำบัดจะยุติไปแล้ว

3. ขั้นติดตามและประเมินผลการรักษา

ผู้ให้การรักษจะต้องติดตามและประเมินผลการรักษาเป็นระยะ ๆ เพื่อพัฒนาวิธีการรักษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้รับการรักษาและหากมีประเด็นปัญหาใดเกิดขึ้นกับผู้รับการรักษา ผู้ให้การรักษจะได้หาทางให้การช่วยเหลือหรือแก้ไขได้ทัน

ห้องกรให้การรักษารอบครัว

ห้องที่ให้การรักษา ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีห้องที่เป็นสัดส่วน ปลอดภัย สงบ สีสผนังห้องควรเป็นสีโทนอ่อนไม่ทึบ
2. ไม่มีคนพลุกพล่าน หรือเดินผ่านไปมาตลอดเวลา
2. มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ร้อนอบอ้าว และมีแสงสว่างเพียงพอ
3. ไม่ตกแต่งห้องจนรุงรัง ห้องต้องสะอาดเรียบร้อย
4. มีโต๊ะ เก้าอี้สำหรับผู้รับการรักษาในการตอบแบบประเมินหรือแบบวัดต่าง ๆ
5. มีเก้าอี้ 2-5 ตัวสำหรับผู้รับการรักษาสมาชิกครอบครัว และผู้ให้การรักษารอบครัว
6. มีตู้สำหรับเก็บเอกสารและเครื่องมือประกอบการให้การักษา

2.6 จรรยาบรรณของการให้การรักษารอบครัว

2.6.1 ความสำคัญของจรรยาบรรณการให้การรักษารอบครัว

1. จรรยาบรรณที่กำหนดขึ้น ผู้ที่อยู่ในวิชาชีพนี้ในฐานะผู้ให้การรักษารอบครัวควรศึกษาตีความทำความเข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้ง และยึดถือเป็นข้อควรปฏิบัติ
2. ผู้ที่ศึกษาในสาขาการให้การรักษารอบครัวและคู่สมรส ควรผ่านการศึกษาวิชาจรรยาบรรณวิชาชีพ
3. การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ทำให้วิชาชีพการให้การรักษารอบครัวและคู่สมรสมีความสง่างามและเป็นวิชาชีพชั้นสูง และทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น

4. การเป็นผู้ให้การปรึกษาที่ดี ไม่เพียงแต่มีความรู้ทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียวแต่ควรมีจิตสำนึก มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ในวิชาชีพนั้นในระดับสูง
5. การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ทำให้ผู้ให้การปรึกษาตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไร ต่อผู้รับการปรึกษาและต่อเพื่อนร่วมอาชีพทั้งหลาย
6. ผู้ให้การปรึกษาที่ปฏิบัติงานภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่วางไว้จะทำให้ผู้รับการปรึกษาได้รับประโยชน์จากการมารับการปรึกษาอย่างเต็มที่ และมีความไว้วางใจในตัวผู้ให้การปรึกษามากขึ้น
7. จรรยาบรรณที่กำหนดขึ้น จะช่วยป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้รับการปรึกษาและผู้มารับการปรึกษาได้
8. จรรยาบรรณที่กำหนดแต่ละประเด็น ทำให้ผู้ให้การปรึกษาได้มีโอกาสตรวจสอบตนเองอย่างซื่อสัตย์ ทั้งในด้านความสามารถของความรู้วิชาชีพที่จะนำไปใช้กับผู้รับคำปรึกษาและจิตสำนึก ในด้านจริยธรรมวิชาชีพที่พึงปฏิบัติต่อบุคคลอื่น
9. ในประเทศไทย ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพนี้อย่างชัดเจน

2.6.2 จรรยาบรรณของผู้ให้การปรึกษารอบครัว

ผู้ให้การปรึกษารอบครัวก็เช่นเดียวกับผู้ให้การปรึกษาในโรงเรียน หรือนักวิชาชีพแขนงอื่น ๆ ที่จะต้องมีจรรยาบรรณเป็นแนวปฏิบัติเฉพาะวิชาชีพ จรรยาบรรณของผู้ให้คำปรึกษารอบครัวที่กำหนด โดย American Association for Marriage and Family Therapy ดังต่อไปนี้ (เมธินันท์ ภิญญชาน 2544 : 151-152)

หมวดที่ 1. ความรับผิดชอบต่อผู้รับการปรึกษา (Responsibility to Clients)

ผู้ให้การปรึกษารอบครัวและคู่สมรสต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยและความผาสุกของครอบครัวและบุคคล ต้องเคารพสิทธิของผู้ที่มาขอความช่วยเหลือและพยายามเต็มที่ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าการให้บริการเป็นไปอย่างเหมาะสม

หมวดที่ 2 การรักษาความลับ (Confidentiality)

ผู้ให้การปรึกษารอบครัวและคู่สมรสอาจมีปัญหาในการรักษาความลับที่มีลักษณะเฉพาะเพราะมักจะมีผู้รับการปรึกษามากกว่าหนึ่งคน ดังนั้นผู้ให้การปรึกษาต้องเคารพและป้องกันความลับของผู้รับการปรึกษาแต่ละคน

หมวดที่ 3 ความสามารถและบูรณภาพทางวิชาชีพ (Professional Competence and Integrity)

ผู้ให้การปรึกษารอบครัวและคู่สมรสจะต้องดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานระดับสูงของความสามารถและบูรณภาพทางวิชาชีพ

หมวดที่ 4 ความรับผิดชอบต่อนักเรียน ลูกจ้าง และผู้ที่อยู่ในความดูแล (Responsibility to Students ,

Employees , and Supervisees)

ผู้ให้การศึกษารอบครัวและคู่สมรสจะต้องไม่ทำลายความไว้วางใจ และความเป็นที่พึ่งของนักเรียน ลูกจ้าง และผู้ที่อยู่ในความดูแล

หมวดที่ 5 ความรับผิดชอบต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในงานวิจัย (Responsibility to Research Participants)

ผู้ทำการวิจัยต้องเคารพในเกียรติและปกป้องความผาสุก ปลอดภัยของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย และตระหนักถึงกฎหมายของประเทศและของรัฐ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตลอดจนมาตรฐานวิชาชีพที่ควบคุมการปฏิบัติงานวิจัย

หมวดที่ 6 ความรับผิดชอบต่ออาชีพ (Responsibility to the Profession)

ผู้ให้การศึกษารอบครัวและคู่สมรสต้องเคารพในสิทธิและความรับผิดชอบต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพ และร่วมในกิจกรรมซึ่งสร้างความก้าวหน้าให้กับเป้าหมายของวิชาชีพ

2.6.3 การไม่ปฏิบัติตาม จรรยาบรรณวิชาชีพการให้การศึกษารอบครัวจะส่งผลกระทบต่อวิชาชีพในบางประเด็น ดังนี้ (ลัดดาวรรณ ณ ระนอง 2546: 303-305)

1. ด้านรักษาความลับ

ถ้าหากผู้ให้การศึกษาไม่รักษาความลับของผู้รับการปรึกษา อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับการปรึกษา และทำให้ผู้รับการปรึกษาไม่ไว้วางใจต่อผู้ให้การปรึกษาและกระบวนการช่วยเหลือทางจิตวิทยาการให้การศึกษารอบครัว ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อวิชาชีพการให้การปรึกษาในภาพรวมทั้งหมดได้ ยกเว้นในบางกรณีที่ผู้ให้การปรึกษาต้องเปิดเผยข้อมูลบางประการของผู้ให้การปรึกษา เช่น ในบางกรณีพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษาที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเองและบุคคลอื่น หรือเป็นข้อบังคับตามกฎหมาย เช่น คำสั่งศาล เป็นต้น

การป้องกัน

1. ผู้ให้การปรึกษาจะต้องแจ้งให้ครอบครัวเข้าใจอย่างชัดเจนว่าการให้การปรึกษาจากถูกเก็บเป็นความลับ และมีการยกเว้นในกรณีไหนบ้างที่จะต้องเปิดเผยความลับของครอบครัว
2. ผู้ให้การปรึกษาจะต้องจัดเก็บข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไว้ในที่ปลอดภัย
3. ผู้การปรึกษาไม่ไปพูดคุยเรื่องทางครอบครัวกับบุคคลอื่น ยกเว้นกับทีมผู้ให้การปรึกษาเพื่อช่วยเหลือครอบครัว

2. ด้านความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้รับการปรึกษา

ผลกระทบในข้อนี้ค่อนข้างละเอียดอ่อน หากเกิดขึ้นอาจทำให้ผู้รับการปรึกษาไม่ไว้วางใจ และขาดการนับถือ เชื่อถือต่อผู้ให้การปรึกษาและครอบครัวการปรึกษา ส่วนผู้ให้การปรึกษาก็จะเกิด

ความรู้สึกผิด วิตกกังวล และไม่มี ความมั่นใจในการปรึกษา ทำให้การให้ความช่วยเหลือทางวิชาชีพการให้ การปรึกษาเกิดขึ้นได้ยาก และไม่เป็นผลสำเร็จและอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อวงการวิชาชีพนี้ได้

การป้องกัน

1. ผู้ให้การปรึกษาต้องระมัดระวังกิริยาท่าที คำพูด และการกระทำที่สื่อไปในทางดึงดูดความสนใจทางเพศแก่ผู้รับการปรึกษารอบคร้ว
2. ผู้ให้การปรึกษาจะต้องกำหนดขอบเขตหน้าที่ของตนเอง และขอบเขตสัมพันธภาพที่มีต่อผู้รับการปรึกษาอย่างชัดเจน
3. ผู้ให้การปรึกษาจะต้องไม่ให้การปรึกษานอกสถานที่หรือโทรศัพท์ให้คำปรึกษา (การโทรศัพท์ให้การปรึกษาอาจยกเว้นในกรณีวิกฤต เช่น ผู้รับการปรึกษา มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย เป็นต้น)
4. ผู้ให้การปรึกษาจะต้องหลีกเลี่ยงสัมพันธภาพทางสังคมกับผู้ให้การปรึกษา เช่น ไปรับประทานอาหารด้วยกัน ไปทัศนศึกษา – ท่องเที่ยวด้วยกัน หรือแม้แต่ขับรถไปด้วยกันตามลำพัง เป็นต้น

นอกจากนี้ในด้านความสัมพันธ์เชิงคู่สาว หรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกับนักศึกษา ผู้รับการนิเทศ เพื่อนร่วมงาน ผู้เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย ก็เป็นสิ่งที่ต้องห้าม หากจะกล่าวในประเด็นเพื่อนร่วมงานในวิชาชีพเดียวกัน ก็มีผลกระทบมากหากเกิดเหตุนี้ขึ้น โดยอาจทำให้สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนร่วมงานเปลี่ยนไป อาจทำให้เกิดการขาดความเคารพซึ่งกันและกัน เกิดการดูหมิ่นเหยียดหยามกัน การทะเลาะวิวาทกัน ก็เกิดขึ้นได้ง่าย ก่อให้เกิดบรรยากาศตึงเครียดในการทำงาน ความไม่เป็นกลางในการพิจารณาต่าง ๆ ที่เป็นผลต่อผู้ให้การปรึกษาวิชาชีพและองค์กรโดยรวม

การป้องกัน

1. มีการปฏิบัติต่อกันด้วยกิริยามารยาทที่เหมาะสมที่สุภาพชนพึงปฏิบัติต่อกัน มีความรักและเคารพซึ่งกันและกัน
2. ระมัดระวังกิริยา ท่าที คำพูด การกระทำที่เป็นการดึงดูดเพศตรงข้ามให้มาสนใจตนเอง
3. หลีกเลี่ยงการเดินทางไปไหนด้วยกันตามลำพังกับเพศตรงข้าม
4. ดิ ดต่อกันเฉพาะเรื่องงานที่ทำ สำหรับเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ ก็อาจช่วยเหลือกันในกรณีจำเป็นด้วยเหตุและการกระทำที่เหมาะสม
5. กำหนดขอบเขตของตนเอง และเพื่อนร่วมงานให้ชัดเจน และเหมาะสม

3. ด้านความสามารถทางวิชาชีพ

หากผู้ได้รับการปรึกษาที่อ่อนหัดไม่ว่าเรื่องการประเมินรอบคร้ว การใช้ทักษะ/เทคนิคการปรึกษา ความแม่นยำในทฤษฎี ประยุกต์ใช้ทฤษฎีและเทคนิคให้เหมาะกับปัญหา และผู้ให้การ

ปรึกษาจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับการศึกษา และวิชาชีพ ทำให้งานการให้การปรึกษาไร้คุณค่า ความเชื่อถือจากบุคคลภายนอก

การป้องกัน

1. ผู้ให้การปรึกษาควรผ่านการฝึกอบรมในเรื่องดังกล่าวจากผู้นิเทศ (Supervisor) ผู้ชำนาญ และควรได้รับประกาศนียบัตรรับรองด้วย
2. ผู้ให้การปรึกษาควรเข้ารับการฝึกอบรมในวิชาชีพของตนเองอยู่เสมอและติดตามความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของวิชาชีพการให้การปรึกษารอบคร้วอยู่เสมอ
3. ผู้ให้การปรึกษาควรเข้าร่วมการประชุมสัมมนาที่เกี่ยวกับการให้การปรึกษารอบคร้วอย่างสม่ำเสมอ
4. หากผู้ให้การปรึกษาพิจารณาว่าปัญหาทางครอบคร้วที่กำลังให้การปรึกษาอยู่นั้น ตนเองไม่มีความสามารถจะให้ความช่วยเหลือได้ ควรดำเนินการส่งตัวให้ผู้เชี่ยวชาญต่อไป

2.7 การนำการให้การปรึกษารอบคร้วไปใช้ในสถานศึกษา

สถานศึกษาถือเป็นสถาบันทางสังคมซึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองลงมาจากบ้าน และเป็นแหล่งรวมของสมาชิกที่เป็นตัวแทนของครอบคร้วที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน จากสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในสังคมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ โครงสร้าง กฎเกณฑ์และสุขภาพจิตของครอบคร้ว ไม่ว่าจะในเมืองใหญ่หรือในชนบทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ครูที่ปรึกษาในสถานศึกษาจำเป็นต้องตระหนักถึงผลของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่กระทบเป็นลูกโซ่จากสังคมใหญ่ไปสู่ชุมชน ครอบคร้ว สถานศึกษา ผู้ใหญ่และเด็ก จำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ ที่นอกเหนือจากการให้บริการแนะแนวในสถานศึกษาตามที่เคยทำอยู่ตามปกติ เพื่อเป็นการปรับทิศทางและเพิ่มวิธีการให้การปรึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของผู้เรียนสะท้อนให้เห็นถึงความเครียดและความกดดันในระบบครอบคร้วหรือระบบสถานศึกษาหรือทั้งสองระบบ ต่างก็มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีปัญหาพฤติกรรมจึงมีความจำเป็นจะต้องประเมินจากทั้งสองระบบ พฤติกรรมของผู้เรียนจึงได้รับการพิจารณาในบริบทของความสัมพันธ์ ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในหรือระหว่างระบบสถาบันการศึกษากับระบบครอบคร้ว เพื่อดูว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นและคงอยู่ในระบบนั้นอย่างไร จึงเป็นการส่งเสริมการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนโดยไม่ผลักความผิดไปให้แก่ระบบใดระบบหนึ่ง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกัน (เมธินันท์ ภิญญชน, 2539 : 137-141)

2.8 ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัว

การให้การปรึกษารอบครัวตามทฤษฎีต่าง ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ของการให้การปรึกษารอบครัว 3 ทฤษฎี ต่อไปนี้ คือ ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวที่เน้นระบบครอบครัวหรือทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวตามทฤษฎีของโบเวน ทฤษฎีการให้คำปรึกษารอบครัวที่เน้นประสบการณ์นิยมและมนุษยนิยม ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบที่เน้นโครงสร้างของครอบครัวมาใช้ในการฝึกปฏิบัติดังนี้ (Satir ,al. : 19-30 ; Carlson, et al. 1997 : 46 – 50 ; Nichols , etal. 1998 : 140 – 152, 247-250, 275-284 ; ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2545 : 13-97)

1) ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบที่เน้นระบบครอบครัว หรือทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวตามทฤษฎีของโบเวน (Family Systems Therapy)

1. ผู้นำทฤษฎี เมอร์เรย์ โบเวน (Murray Bowen)

2. แนวคิดที่สำคัญ

ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวที่เน้นระบบครอบครัว เชื่อว่า ครอบครัวเป็นหน่วยทางอารมณ์ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนเกี่ยวพันกันในด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมภายในระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว นอกจากนี้ยังให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายรุ่น เพราะเชื่อว่าการพิจารณาความสัมพันธ์และรูปแบบพฤติกรรมของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาแต่ละรุ่นจะช่วยให้เข้าใจ และทำนายประสิทธิภาพของครอบครัวรุ่นที่เป็นปัจจุบันได้ แนวคิดสำคัญของทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวที่เน้นระบบครอบครัวมี 8 ประการดังนี้

2.1การแยกตนจากครอบครัว (Differentiation of Self) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแยกตนเองจากครอบครัวเดิมในระดับอารมณ์และความคิด ชีวิตของคนในครอบครัวจะมีอำนาจสองฝ่าย ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้าม ฝ่ายแรกเป็นอำนาจที่ดึงดูดให้สมาชิกในครอบครัวผูกพันใกล้ชิดกัน และฝ่ายที่สอง เป็นตัวของตัวเอง แต่ละคนจะมีระดับของการแยกตนจากครอบครัวไม่เหมือนกัน

2.2สามเหลี่ยมสัมพันธ์ (Triangles) เป็นการนำเอาสมาชิกในครอบครัวอีกคนหนึ่งที่อยู่อ่อนแอต่อการหลอมรวมมารวมเป็นปฏิสัมพันธ์ของคน 3 คน เพื่อช่วยลดความเครียดหรือความวิตกกังวล อย่างไรก็ตามการสร้างสามเหลี่ยมสัมพันธ์จะช่วยลดความเครียดในช่วงแรก ๆ แต่ถ้าบุคคลที่ 3 เข้ามาไม่เป็นกลาง เข้าข้างอีกฝ่าย จะก่อให้เกิดการขยายวงสามเหลี่ยมบางครั้งมีการดึงเอาบุคคลภายนอก เช่น ตำรวจ เพื่อน ญาติ เป็นต้น เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัว และไม่สามารถลดความตึงเครียดในครอบครัวได้

2.3ระบบอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family Emotional System) เป็นสิ่ง que แสดงให้เห็นว่า ความตึงเครียดทางอารมณ์เกิดขึ้นจากการขาดความสามารถในการแยกตนจากครอบครัว ความตึงเครียดที่เกิดจากการหลอมรวมทางอารมณ์ มีผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิตใจของ

คู่สมรส หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งในชีวิตสมรส และอาจมีผลทำให้เด็กในครอบครัวมีปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจ ตัวอย่างเช่น เมื่อบิดามารดาเกิดความขัดแย้งกันทุกครั้งที่มีความเครียดสูง จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่โรงเรียนและที่บ้านของเด็ก และเมื่อเกิดปัญหาด้านพฤติกรรม ก็ยิ่งเพิ่มความเครียดให้บิดามารดาสูงขึ้นไปอีก ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นในครอบครัว อาจส่งผลเสียต่อความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพของเด็กได้

2.4 กระบวนการโยนความผิดให้ครอบครัว (Family Projection Process) ในครอบครัวบิดามารดาจะปฏิบัติต่อแต่ละคนในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้เด็กมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตของเขาแต่ละคนต่างกัน เด็กที่บิดามารดาให้ความสนใจและมีความผูกพันมากจะมีแนวโน้มในการพัฒนาลักษณะความหลอมรวมทางอารมณ์ มากกว่าพี่น้องคนอื่นในครอบครัวและผลที่ตามมาก็คือ เด็กจะเป็นคนอ่อนแอต่อความเครียดในครอบครัว กระบวนการโยนความผิดให้ครอบครัวคือ วิธีที่บิดามารดาถ่ายทอดความไม่สามารถแยกตนจากครอบครัวของพ่อแม่ไปยังคนที่มีความอ่อนแอทางใจมากที่สุด ทำให้เด็กเหล่านี้ไม่สามารถปกป้องตัวเองได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีปัญหา มารดารับรู้ถึงปัญหาของตนเองและรู้สึกกังวลมาก จึงปกป้องดูแลตนเองมากขึ้น ทำให้กลายเป็นคนชอบเรียกร้องและอ่อนแอโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เด็กถ้าบิดาเข้าไปสนับสนุนการกระทำของแม่ที่ปกป้อง แทนที่บิดาจะจัดการกับปัญหาให้สงบลง ก็จะทำให้ยิ่งอ่อนแอซึ่งเป็นการทำร้ายมากขึ้น

2.5 การตัดขาดทางอารมณ์จากครอบครัว (Emotional Cutoff) เป็นการหนีจากการผูกพันทางอารมณ์ที่ยังไม่สะอาด การหลีกเลี่ยงความผูกพันดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับความขัดแย้งภายในจิตใจที่ยังไม่ได้สะอาด หรือไม่ได้รับการเอาใจใส่ เมื่อเกิดความขัดแย้งในระดับที่สมาชิกไม่สามารถทนได้ สมาชิกอาจหาทางออกโดยการสร้างความเห็นห่างทางอารมณ์ สังคม และทางกาย เช่น ย้ายไปอยู่ที่ไกล ๆ โดยใช้ระยะทางเป็นอุปสรรค เพื่อปกป้องตนเอง หากจำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกครอบครัว ก็จะมีลักษณะสั้น ๆ และผิวเผิน การตัดขาดทางอารมณ์จากครอบครัวที่เกิดในรุ่นของบิดามารดากับปู่ย่าตายาย มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกในรุ่นของบิดามารดากับ ๆ ในรุ่นต่อ ๆ ไป

2.6 กระบวนการสืบทอดประสิทธิภาพการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษในครอบครัว (Multigenerational Transmission Process) ความสามารถในการแยกตนจากครอบครัวสามารถถ่ายทอดไปยังบุคคลในหลายรุ่น โบเวนพบว่า บุคคลที่มีความสามารถในการแยกตนเองจากครอบครัวระดับเดียวกับบิดามารดา สามารถสืบทอดความคงที่ของครอบครัวที่พึงประสงค์ในรุ่นต่อ ๆ ไป นอกจากนี้บุคคลที่มีความสามารถในการแยกตนจากครอบครัวระดับสูงจะถ่ายทอดไปให้บุคคลรุ่นหลังให้เขามี ประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตสูง และประสบความสำเร็จในชีวิต

2.7 ตำแหน่งของพี่น้องในครอบครัว (Sibling Position) เด็กพัฒนาบุคลิกภาพและลักษณะเฉพาะตัวของเขาจากลำดับการเกิดในครอบครัวที่เขาได้รับการเลี้ยงดูมา การเลือกคู่แต่งงานโดยพิจารณาถึงลำดับการเกิดของทั้งคู่มีส่วนทำให้ชีวิตการแต่งงานประสบความสำเร็จ เช่น คู่สมรสที่เป็น

คนแรกกับคนที่สองจะปรับตัวเข้ากันได้ดี คู่สมรสที่เป็นคนแรก ทั้งคู่อาจจะอึดอัดเพราะต่างฝ่ายเคยเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้นำ เป็นต้น

2.8 การถดถอยของสังคม (Societal Regression) สังคมก็เหมือนกับครอบครัว ประกอบไปด้วยอำนาจผลักดัน 2 ประการ ที่ทำงานตรงข้ามกัน อำนาจแรกดึงดูดให้สมาชิกในสังคมมีความผูกพันกันไม่แยกจากกัน อีกอำนาจหนึ่งผลักดันให้สมาชิกในสังคมมีความเป็นตัวของตัวเองภายใต้สภาพความวิตกกังวล หรือความเครียดของสังคม เช่น การเพิ่มของประชากรในสังคม การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ หรือความเครียดอื่น ๆ ที่มีอย่างต่อเนื่องจะบั่นทอนต่อการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

3. เป้าหมายของการให้การปรึกษา มีดังนี้

3.1 ช่วยให้ผู้บุคคลสามารถแยกตนเองจากครอบครัวได้ เนื่องจากการที่สมาชิกครอบครัวมีความผูกพันมากเกินไป จะทำให้เกิดการพึ่งพิงมากเกินไปไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง

3.2 ช่วยให้ครอบครัวจัดการกับการหลอมรวมทางอารมณ์ ไม่เป็นบุคคลที่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ หรือไม่เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ปฏิกิริยาของผู้อื่น เช่น จะทำอะไรก็ต้องคอยความเห็นชอบจากผู้อื่นก่อน

3.3 ช่วยให้ครอบครัวเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงสภาพการณ์ของอดีตที่ส่งผลมายังรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวในปัจจุบัน ทำให้สามารถลดความวิตกกังวล และช่วยผ่อนคลายความฉุนเฉียว

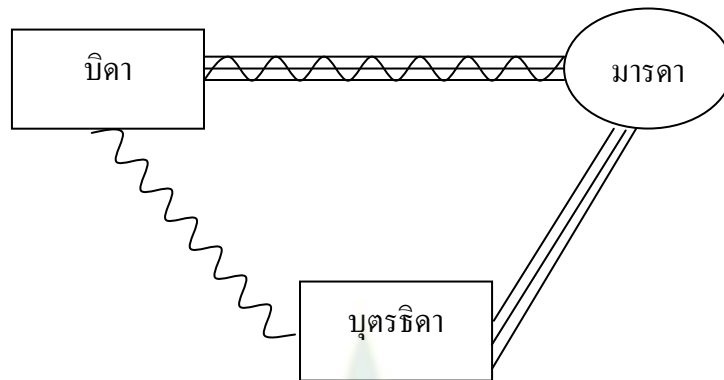
4. เทคนิคการให้การปรึกษารอบครัว

เทคนิคการให้การปรึกษารอบครัว ที่ช่วยให้ครอบครัวบรรลุเป้าหมายตามทฤษฎีการให้คำปรึกษารอบครัวที่เน้นระบบครอบครัว มีดังนี้

4.1 แผนภูมিরอบครัว (Genogram) เป็นเทคนิคช่วยให้ผู้ให้การปรึกษารอบครัวและสมาชิกครอบครัวได้สำรวจโครงสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวอย่างน้อย 3 ชั่วอายุคน

4.2 การคืนสู่เหย้า (Going Home Again) เป็นเทคนิคที่นักบำบัดครอบครัว ใช้แนะนำสมาชิกครอบครัวให้กลับคืนสู่บ้านเกิด เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้กลับไปเรียนรู้และทำความเข้าใจซึ่งกันและกันในลักษณะที่เป็นอยู่ ริเริ่มสร้างความสัมพันธ์ใหม่ สะสางสิ่งที่ค้างคาใจ เพื่อสร้างความสงบและความราบรื่นให้เกิดขึ้นในครอบครัว กระบวนการคืนสู่เหย้านี้อาจใช้การโทรศัพท์ การไปเยี่ยมการเขียนจดหมาย เป็นต้น

4.3 การจัดการกับสามเหลี่ยมสัมพันธ์ (Detriangulation) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้บุคคลยังเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับปัญหาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และบุคคลอีกสองคนในวงสามเหลี่ยมสัมพันธ์ โดยไม่เข้าข้างใครคนใดคนหนึ่ง และสามารถตอบโต้ปัญหาทางอารมณ์ได้อย่างเป็นกลางที่สุด ดังแสดงในภาพประกอบ 1 ที่ใช้กับการจัดการกับสามเหลี่ยมความสัมพันธ์

ภาพประกอบ 1 การจัดการกับสามเหลี่ยมความสัมพันธ์

จากภาพประกอบ 1 บิดามีปากเสียงอย่างรุนแรงกับบุตร ถึงขั้นทุบตีบุตรซึ่งติดยาเสพติด บุตรร้องไห้โอดครวญและเข้าไปหามารดา มารดารู้สึกสงสารจึงโอบกอดไว้ บิดาเห็นว่ามารดาเข้าข้างจึงด่าว่ามารดาด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวผู้ให้การศึกษามีหน้าที่ช่วยให้บิดาตอบโต้ปัญหาอย่างเป็นกลางแยกตนเองจากปัญหาทางอารมณ์โดยใช้เหตุผล ไม่โยนความผิดไปที่มารดา นอกจากนี้ที่ให้การปรึกษาจะต้องแยกมารดาออกจากบิดากับบุตร ซึ่งกำลังขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เพื่อไม่ให้มารดาเป็นที่รองรับอารมณ์และเป็นอิสระจากสามเหลี่ยมสัมพันธ์

4.4 การสร้างความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว (Person to Person Relationship) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้บุคคลได้ติดต่อเกี่ยวข้องกับอีกบุคคลหนึ่ง โดยพูดคุยกันถึงเรื่องที่เป็นส่วนตัวซึ่งกันและกัน ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึก และความคิดที่มีต่อกันระหว่างคนสองคนเท่านั้น การใช้เทคนิคจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว และช่วยทำให้รู้จักตัวเอง

4.5 เทคนิคการแยกตนเอง (Differentiation of Self) เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแยกแยะความคิดหรือสติปัญญาและอารมณ์ และมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่คอยแต่พึ่งพาคนอื่นจนทำให้คิดอะไร ทำอะไร หรือตัดสินใจอะไรด้วยตัวเองไม่ได้ ผู้ให้การปรึกษาจะต้องใช้เทคนิคการเผชิญหน้ากับสมาชิกครอบครัวในบางโอกาส เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการให้การปรึกษา

5.การนำไปประยุกต์ใช้

การให้การปรึกษารอบครัวตามทฤษฎีระบบครอบครัวให้ความสำคัญของอดีต ประวัติครอบครัว และให้ความสนใจกับแบบแผนพฤติกรรมที่เคยเป็นปัญหาครอบครัวในอดีต และมีแนวโน้มที่จะเกิดซ้ำอีก มีการใช้แผนภูมิครอบครัวเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของประวัติครอบครัว สืบทอดจนถึงปัจจุบัน การที่ครอบครัวเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนที่สืบทอดกันมาในแต่ละรุ่น และเกิดการหยั่งรู้สถานการณ์ของอดีตที่ส่งผลมายังรูปแบบการปฏิบัติสัมพันธ์ของครอบครัวในปัจจุบัน จากความรู้ความ

เข้าใจเหล่านี้จะนำไปใช้เพื่อปรับเปลี่ยน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นช่วยให้สมาชิกครอบครัวสามารถแยกตนเองออกจากผู้อื่น มีความเป็นตัวของตัวเอง มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม

2) ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวที่เน้นประสบการณ์ และมนุษยนิยม (Humanistic Family Therapy)

1. ผู้นำของทฤษฎี เวอร์จิเนีย ซะเทียร์ (Virginia Satir)

2. แนวคิดที่สำคัญ

ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวแนวมนุษยนิยม เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีทรัพยากรภายในตนเอง ที่สามารถใช้ในการเติบโตอย่างสมบูรณ์ ถ้าเข้าใจเหล่านี้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการดูแลตัวเอง การสร้างความนับถือตัวเอง ส่งเสริมการมองเห็นคุณค่าในตนเอง ค้นหาและแก้ไขข้อผิดพลาดในการสื่อสารของครอบครัว จุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดสำหรับการสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง (Self-identity) การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self – worth) และความนับถือตนเอง (Self-esteem) นั้น เริ่มตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก เด็กเรียนรู้ที่จะถอดรหัสถ้อยคำของบิดามารดาความชัดเจนระหว่างคำ น้ำเสียง การสัมผัส และภาพที่เห็น เพื่อใช้สร้างแบบแผนของการสื่อสารเมื่อเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

3. เป้าหมายการให้การปรึกษา

เพื่อช่วยให้แต่ละคนได้พัฒนาตนเอง มีเหตุผลเหนืออารมณ์ เกิดวุฒิภาวะในตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง เพิ่มความภาคภูมิใจในตน ปรับปรุงพัฒนาทักษะการสื่อสาร มีความอดทนอดกลั้น และให้อภัยกัน

4. เทคนิคที่ใช้ในการให้การปรึกษา

การนำเทคนิคมาใช้ในการให้การปรึกษา ผู้ให้การปรึกษาจะต้องพิจารณาก่อนว่าช่วงการปรึกษาช่วงใดควรใช้เทคนิคใด ทั้งนี้จะต้องพิจารณาจากสภาพการณ์ต่าง ๆ หรือบริบท (Context) ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบริบทที่จะพิจารณา ต้องครอบคลุมบรรยากาศขณะที่ทำให้การปรึกษาในขณะนั้น รวมถึงความพร้อม และสภาพของผู้รับการให้การปรึกษาและหรือความพร้อมของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนความพร้อมของผู้ให้การปรึกษาเอง

เทคนิคที่สำคัญตามทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวกลุ่มเน้นประสบการณ์และมนุษยนิยม มีดังนี้

4.1 แผนที่ครอบครัว (Family Mapping) จะคล้ายกับแผนภูมิครอบครัว (Genogram) ทำขึ้นเพื่อให้เกิดการมองภาพครอบครัวได้ง่ายขึ้น ช่วยในการจดจำและเข้าใจครอบครัว โดยผู้ที่ถูกมองว่าเป็นปัญหานั้น จะถูกเรียกว่า “ดาว” การทำแผนที่ครอบครัว มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.1.1 แจกรายละเอียดชีวิตบิดามารดาของดาว (ชื่อบิดามารดา อายุ อาชีพ การศึกษา วันที่แต่งงาน วันเกิด สถานที่เกิด ศาสนา เชื้อชาติ งานอดิเรก

4.1.2 ให้อดาวบอรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติม ที่เกี่ยวกับบิดามารดาอย่างอิสระ 3 อย่าง

4.1.3 แจงข้อมูลอื่น ๆ เช่น มีกี่คน พี่น้องกี่คน

4.1.4 ให้ดาวทำแผนที่แยกออกเป็นครอบครัวของปู่ย่า ครอบครัวของตายาย ครอบครัวเดิมของตน และเขียนถึงความเชื่อ ทักษะคติ กฎระเบียบของครอบครัวบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เหตุการณ์สำคัญ ๆ และความลับ

4.2 ลำดับเหตุการณ์ในชีวิตครอบครัว (Family Life Chronology) โดยเลือกเหตุการณ์สำคัญ ตั้งแต่การเกิดของปู่ย่าตายายที่อาวุโสสูงสุดที่สุดจนถึงรุ่นปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวของพัฒนาการครอบครัว ทบทวนลักษณะของรูปแบบครอบครัว และแนวความคิดที่สำคัญที่ได้ก่อรากฐานของความสัมพันธ์ที่กำลังพัฒนาอยู่ ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาเข้าใจได้ดีขึ้นถึงมโนคติ คุณค่า และความเกี่ยวข้องในครอบครัวที่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา รวมทั้งอิทธิพลในอดีตอะไรที่มีผลต่อครอบครัวโดยรวมในปัจจุบัน

4.3 การใช้เส้นเชือก (Ropes) เชือกจะถูกใช้เป็นตัวแทนของความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยจะให้ผูกไว้ที่เอว เท่ากับจำนวนของสมาชิกในครอบครัว และปลายเชือกนั้นจะนำไปผูกติดกับสมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ สมาชิกจะเรียนรู้ว่าเขาจะติดต่อกับสัมพันธ์กันอย่างไร และเกิดความตึงเครียดขึ้นที่เส้นเชือกอย่างไร ความวุ่นวายและการโย่งโย่ที่เกิดขึ้นในเส้นเชือกนี้ สะท้อนให้เห็นถึงระบบของพลวัตในครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงกันอยู่ตลอดเวลา

4.4 การใช้สรรพนามว่า “ฉัน” (“I” Messages) โดยปกติแล้ว ในประโยคที่คนเราพูดกันนั้น จะใช้เป็นวลี หรือขึ้นต้นประโยคแบบลอย ๆ ใช้คำว่า “มัน” ขึ้นต้น ซึ่งทำให้การสื่อสารขาดความกลมกลืน ผู้ให้การปรึกษาจะให้สมาชิกครอบครัวใช้สรรพนามแทนตัวเองด้วยคำว่า “ฉัน” เพื่อให้เกิดความรู้สึกถึงความต้องการของตน และรับผิดชอบในสิ่งที่ตนพูด การสื่อสารลักษณะนี้ จะสร้างให้เกิดคุณค่าในตนเองขึ้นมา และแสดงออกได้อย่างตรงไปตรงมาเปิดเผย ไม่อ้อมก้อม

4.5 เทคนิคการปั้น หรือประติมากรรม (Sculping) ให้สมาชิกคนหนึ่งขึ้นมาเป็นผู้ปั้น สมมติให้สมาชิกครอบครัวนั้นกลายเป็นดินเหนียวหรือดินน้ำมันที่ผู้ปั้นจะปั้นได้ตามต้องการ โดยผู้ปั้นจะจัดทำทางของสมาชิกครอบครัว และแสดงลักษณะของสัมพันธ์ภาพที่เขามีต่อแต่ละคนว่าใกล้ชิดมากน้อยเพียงใด โดยกระบวนการนี้ จะทำให้เกิดการรับรู้ว่าเป็นรูปธรรมมากขึ้นในเหตุการณ์และความสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่นบุตรสาว รู้สึกว่าบิดามารดาของเธอไม่เคยสนใจเธอเมื่อตอนเด็ก เธออาจปั้นทำบิดานั่งอยู่ที่โต๊ะและมีระยะห่างไกลจากเธอมากอยู่ที่มุมห้อง และเอาวัตถุที่อยู่ใกล้มาสมมติว่าเป็นสุนัขที่เธอรู้สึกใกล้ชิดกับเธอมากที่สุดมาวางไว้ข้าง ๆ ตัวเธอ ภาพนี้จะจำลองเป็นภาพนิ่งและจะนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

4.6 เส้นลวดประสบการณ์ (The Wire Experience) โดยนำลวดที่ตัดได้ ตัดมาความยาวพอสมควร ให้เส้นลวดเป็นตัวแทนของช่วงชีวิตของสมาชิกแต่ละคน โดยให้สมาชิกนั้น นึกถึงเหตุการณ์เรื่องราวในชีวิตแล้วตัดลวดไปตามลักษณะของช่วงชีวิตในแต่ละช่วง จากนั้น จะมา

แลกเปลี่ยนพูดคุยกันถึงช่วงชีวิตที่สำคัญ ๆ ที่เขาเล่าให้ฟัง โดยจะพรรณนาจากส่วนที่โค้งงอ บิดเป็นเกลียวในเส้นลวด

4.7 อารมณ์ขัน (Humor) ในการให้คำปรึกษารักษานี้ ควรจะแทรกอารมณ์ขันเข้าไปร่วมด้วย ในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการผ่อนคลาย และลดการป้องกันตัวของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งช่วงที่สามารถแทรกอารมณ์ขันได้ อาจจะเป็นช่วงของเทคนิคการปรับท่าทีการสื่อสาร และการเรียนแบบท่าทางต่าง ๆ และในช่วงที่บรรยากาศนั้นเริ่มตึงเครียดมากเกินไป

4.8 ท่าทีการสื่อสาร สมาชิกแต่ละคน จะถูกขอให้แสดงท่าทีของลักษณะการสื่อสารแบบต่าง ๆ ได้แก่ การอ่อนวอน การยึดติดอยู่กับเหตุผล การติผู้อื่น การเฉไฉ การเข้าใจคนมาปฏิสัมพันธ์กัน ในวิธีการนี้ สมาชิกครอบครัวจะเรียนรู้ถึงการเพิ่มความรู้สึกจากการติดต่อสัมพันธ์กัน และเรียนรู้วิธีที่จะลงรอยในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันได้

วิธีการสื่อสารในครอบครัวสะท้อนให้เห็นการมองคุณค่าในตนเองของสมาชิก คุณค่าในตนเองนั้นมีความสัมพันธ์กับการสื่อสาร ผู้ที่มีคุณค่าในตนเองต่ำ จะมีประสิทธิภาพในการสื่อสารต่ำด้วย การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ (อ้อมค้อม ไม่ชัดเจน ขาดตอน คลุมเครือ ไม่ถูกต้องบิดเบือน ไม่เหมาะสม) แสดงถึงระบบครอบครัวที่ผิดปกติ โดยรูปแบบของการสื่อสารเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ตึงเครียดมีอยู่ 5 ประเภท โดย 4 ประเภทแรกนั้นเป็นการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนประเภทสุดท้ายนั้นเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ดี

การแก้ไขการสื่อสารที่ไม่สอดคล้องกันนี้ ทำโดยการพยายามสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวพูดจากันอย่างตรงไปตรงมา ส่งเสริมให้พวกเขาพูดจาตรงต่อกัน จับคู่คำพูดกับความรู้สึกและท่าทางของร่างกายโดยไม่มีข้อจำกัด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การสื่อสารและการแสดงออกทางท่าทีและความรู้สึกใหม่ ออกมาให้สอดคล้องกลมกลืนกันอย่างแท้จริง ถ้าการสื่อสารในครอบครัวมีประสิทธิภาพและมีความหมาย จะสร้างให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว มีการปลอบประโลมใจ ให้กำลังใจกันและกันได้

การใช้เทคนิคท่าทีการสื่อสาร (Communication Stance) เพื่อให้ผู้รับการปรึกษาได้ตระหนัก และเรียนรู้ว่า หากการสื่อสารระหว่างสองฝ่ายไม่มีความตรงไปตรงมา มีลักษณะเสแสร้งหรือไม่แสดงความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงออกมาจะส่งผลให้บุคคลมีการแสดงบทบาท 4 บทบาทดังนี้ 1. การติผู้อื่น (Blaming) 2. การอ่อนวอน (Placating) 3. การเฉไฉ (Irrelevant) 4. การยึดติดอยู่กับเหตุผล (Super-Reasonable หรือ Computer) โดยที่แต่ละคนใช้บทบาททั้งสี่มาบ้างน้อยบ้างในบางโอกาส บทบาททั้งสี่ดังกล่าวมีประโยชน์ในบางสถานการณ์ แต่หากบุคคลใดใช้บทบาทเหล่านั้นในการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นจนคิดเป็นนิสัย ก็อาจทำให้เกิดเป็นปัญหาได้ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทมีการแสดงออกดังนี้

1. การติผู้อื่น (Blaming)

ตัวอย่างคำพูดที่มักแสดงออก (Typical verbal Expression) ได้แก่

“เธอไม่เคยทำอะไรถูกต้องเลย” (You never do anything right.)

ลักษณะท่าทาง (Body Posture) ได้แก่ ร่างกายไม่ปล่อยตามสบาย (Physical Discomfort) ตึงเขม็ง (Tight) แข็งขึ้น (Stiff)

ความรู้สึกภายใน (Inner feeling) ได้แก่

“ฉันรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่ประสบความสำเร็จ” (I am lonely and unsuccessful.)

ความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) ต่ำ (Low) เช่น “ฉันอยากให้ใครรัก และเข้าใจฉันบ้าง (I just want to be loved.) บุคคลประเภทนี้ ชอบบ่น หากมีปัญหาใดเกิดขึ้น มักต้องการให้ผู้อื่นรู้ว่าเป็นความผิดของผู้อื่น มักชอบใช้นิ้วชี้หน้าผู้อื่น และชอบกล่าวว่า “ทำไมคุณไม่.” “คุณควรจะ”

2. การอ่อนวอน (Placating)

ตัวอย่างคำพูด (Typical Verbal Expression) ได้แก่

“ฉันอยู่ตรงนี้เพียงเพื่อทำให้คุณมีความสุข” (I am just here to make you happy)

ความรู้สึกภายใน (Inner feeling) ได้แก่

“ฉันรู้สึกไม่มีคุณค่าอะไรเลย ถ้าไม่ได้ดูแลผู้อื่น” (I feel like nothing without someone to take care of) ความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง (Self esteem) ต่ำ “ฉันอยากให้ใครรักฉันเข้าใจฉัน” บุคคลประเภทนี้ชอบทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผู้อื่น (ไม่ได้ทำสิ่งใดเพื่อตนเองเลย) ทำตัวเป็นกลาง เป็นผู้ประพฤติดีเกินไป ชอบหลีกเลี่ยงการขัดแย้งแม้แต่การปฏิเสธว่าไม่ (The “Yes Yes” Person) การยกย่องคุณค่าของตนเอง มักถูกกำหนด หรือเกิดจากการได้รับการยกย่องจากผู้อื่นไม่ใช่เกิดจากการมองเห็นคุณค่าของตนเอง บุคคลประเภทนี้จะเห็นคุณค่าของตนเอง (Self - worth) ก็ต่อเมื่อตนเองได้รับการชื่นชม (positive Strokes) จากผู้อื่นที่มีต่อความสำเร็จของตนเองจึงมักมีลักษณะอ่อนแอ (Weak) ฟุ้งฟิงผู้อื่น (Dependent) และชอบปกป้องผู้อื่น (Protective of Others)

3. การเฉไฉ (Irrelevant)

ตัวอย่างคำพูด (Typical Verbal Expression) เป็นคำพูดที่แทบไม่มีความหมายใด ๆ (Words make little sense) ลักษณะท่าทาง (Body Postures) การเคลื่อนไหวขาดความสมดุล (Angular and off balance movement) ความรู้สึกภายใน (Inner feeling) ไม่มีใครให้ความสนใจ มีความรู้สึกเหงา (Loneliness) ขาดจุดมุ่งหมาย (Purposelessness)

บุคลิกประเภทนี้ ชอบทำเป็นไม่เข้าใจ เปลี่ยนเรื่องที่บุคคลหรือกลุ่มกำลังสนทนาถกเถียงกันอยู่ ชอบทำตัวไม่สนใจเพื่อเรียกร้องความสนใจ ชอบขัดจังหวะ มักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นตัวตลก

4. การยึดติดอยู่กับเหตุผล (Super-Reasonable)

ตัวอย่างคำพูด (Typical Verbal Expression) เป็นคำพูดยาว ๆ เข้าใจยาก (Longest possible words) ได้แก่ “ฉันได้คำตอบที่ถูกต้อง” (I've got the right answer)

ลักษณะท่าทาง (Body Posture) สงบ (Calm) เยือกเย็น (Cool) ไร้ความรู้สึก (No Feeling) ความรู้สึกภายใน (Inner feeling) ได้แก่ “ฉันรู้สึกไม่มั่นคง” (I feel vulnerable) อ่อนแอ (Weak)

ความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง (Self esteem) ต่ำ เช่น “ฉันต้องการให้ใคร ๆ รักและเข้าใจฉัน” บุคคลประเภทนี้ มีเหตุผล มีเขาว์ปัญญา เย็นชา ไม่เปิดเผย ไม่ชอบคบเพื่อนฝูงชอบใช้เหตุผลและหลักการ มีความสามารถในการให้คำแนะนำ มักคิดแน่วแน่ในทางเดียวและไม่ค่อยสนใจความรู้สึกของคนอื่น

ทั้ง 4 บทบาทดังกล่าว เป็นลักษณะของการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม (Dysfunctional Communication Under Stress) ส่วนการสื่อสารที่เหมาะสมภายใต้การบีบคั้น (Functional Communication Under Stress) นั้น ซะเทียร์ (Satir) เสนอว่า สมาชิกครอบครัวควรมีการวางตัวในลักษณะที่มีความสมดุล (Balance) หรือกลมกลืน (Congruent) ดังต่อไปนี้

5 การเข้าใจคน (Congruent)

ตัวอย่างคำพูดที่มักแสดงออก (Typical Verbal Expression) ได้แก่ คำพูดที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งท่าทาง และน้ำเสียง

ลักษณะท่าทาง (Body Posture) ร่างกาย ความคิด และความรู้สึก แสดงออกได้อย่างเหมาะสม

ความรู้สึกภายใน (Inner feeling) ได้แก่ “ฉันรู้สึกดี (I feel great.)

ความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) สูง (High) เช่น “ฉันรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง”

บุคคลประเภทนี้ จะคิดก่อนทำ การคิดสอดคล้องกับการกระทำมีความเป็นกลางเป็นตัวของตัวเอง ชอบเสี่ยงเพื่อความก้าวหน้าและพัฒนา มีความรับผิดชอบต่อความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง

เทคนิคการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยใช้สรรพนาม “ฉัน” (Modeling of Effective Communication Using “I” Message) เป็นเทคนิคของการให้การปรึกษารอบครัวกลุ่มมนุษยนิยม ซึ่งกล่าวว่า การทำหน้าที่ในครอบครัวที่มีประสิทธิภาพต่ำ มักจะมีการสื่อสารที่ไม่ชัดเจนกล่าวคือ ในประโยคที่พูดกันนั้น มักจะใช้เป็นวลี หรือขึ้นต้นประโยคแบบลอย ๆ ใช้คำว่า “มัน” ขึ้นต้น ซึ่งทำให้การสื่อสารขาดความกลมกลืน ขาดประสิทธิภาพ

การที่ผู้พูดใช้สรรพนาม “ฉัน” ในกรณีทั่วไปหรือกรณีที่ผู้พูดสื่อสารกับบุตรธิดา แล้วใช้สรรพนาม “พ่อ แม่ หรือคำอื่น ๆ ที่บุตรธิดาใช้เรียกเป็นประจำ” พร้อมกับการแสดงความรู้สึกที่เป็นส่วนตัวและรับผิดชอบในสิ่งที่พูดนั้น จะช่วยให้ผู้อื่นแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ จะช่วยทำให้เกิดการสื่อสารที่จริงใจ เป็นการเปิดเผยความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริง ไม่เสแสร้ง ช่วยให้ผู้พูดเกิดความรู้สึกที่เห็นคุณค่าและภูมิใจในตนเอง (Self-worth)

3) ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวที่เน้นโครงสร้างของครอบครัว (Structural Family Therapy)

1. ผู้นำของทฤษฎี ซัลวาดอร์ มินูชิน (Salvador Minuchin)

2. แนวคิดที่สำคัญ

ทฤษฎีการให้การปรึกษารอบครัวที่เน้นโครงสร้างของครอบครัว (Structural Family Therapy) พัฒนาโดย ซัลวาดอร์ มินูชิน (Salvador Minuchin) มีแนวคิดที่เน้น การมองภาพครอบครัวเป็นระบบ (System) ในแต่ละครอบครัว ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ ในครอบครัว เช่น สามี-ภรรยา พ่อ-แม่ พี่-น้อง เพศหญิง-ชาย รุ่นพี่-รุ่นน้องใครเป็นพวกใคร ใครใกล้ชิดกับใคร มีการรวมพวก และมีการรวมกำลังกัน หรือมีการเป็นพันธมิตรระหว่างสมาชิกในครอบครัว

3. เป้าหมายของการให้การปรึกษา

เป้าหมายของการให้การปรึกษารอบครัว คือ เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวให้เหมาะสมขึ้น โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่าปัญหาหรืออาการเจ็บป่วยนั้นเกิดขึ้น หรือ คงอยู่เรื่อย ๆ เพราะครอบครัวมี โครงสร้างที่ไม่เหมาะสม การให้การปรึกษาจะเน้นที่การสร้างขอบเขตที่ชัดเจนของระบบย่อย การจัดลำดับอำนาจ และการช่วยให้สมาชิกมีความผูกพันกันในระดับที่เหมาะสม

ครอบครัวทุกครอบครัวต้องมีโครงสร้างของตนเอง ซึ่งโครงสร้างนี้เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ จนเป็นแบบแผนของชีวิตในครอบครัวนั้น มีกฎเกณฑ์ของแต่ละครอบครัวได้ จากการสังเกตรูปแบบความสัมพันธ์ที่สมาชิกแสดงต่อกัน ทำให้เราประเมินโครงสร้างของครอบครัวและกำหนดสมมติฐานของครอบครัวได้ว่าครอบครัวนี้มีรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ทำให้ผู้ให้การปรึกษาสามารถวางแผนช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

ครอบครัวระบบ (System) ที่เรียกว่า ระบบครอบครัว ระบบนี้ประกอบด้วยหลายระบบย่อย เช่น ระบบย่อยของบุคคล ระบบย่อยของสามีภรรยา ระบบย่อยของพ่อแม่ ระบบย่อยของพี่น้อง ระบบย่อยนี้ทำหน้าที่ต่าง ๆ กันในครอบครัว หากครอบครัวปราศจากระบบย่อย ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ของครอบครัวได้ ระบบย่อยของครอบครัว (Subsystem) อาจถูกแบ่งด้วย เพศ รุ่น หน้าที่ ความใกล้ชิดสนิทสนม โดยเน้นความเกี่ยวพันทางอารมณ์ หรือ ความเห็นห่างทางอารมณ์ หรือ ความใกล้ชิดสนิทสนมที่มากเกินไป บุคคลแต่ละคนย่อมมีขอบเขตของตนเอง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่คอยกันไม่ให้บุคคลอื่นมายุ่งกับบุคคลนั้นมากเกินไป จนไม่มีความเป็นส่วนตัวขอบเขตระหว่างสามีภรรยา ก็เป็นสิ่งที่คอยกันไม่ให้เข้ามายุ่งในเรื่องของพ่อแม่ ถ้าขอบเขตเสียไปหรือไม่ชัดเจน ก็อาจเกิดปัญหาตามมาได้ เช่น การรวมพวกระหว่างมารดากับบุตรชาย หรือระหว่างบิดากับบุตรสาวได้

กลไกในการปรับตัวต่อความเครียดของครอบครัวก็เป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเกิดความเครียดขึ้นในครอบครัว ครอบครัวจะต้องมีวิธีการจัดการกับความเครียดนั้น ทั้งนี้เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และทำให้ครอบครัวกลับมาสู่ภาวะปกติ ครอบครัวที่ปกติจะต้องเป็นครอบครัวที่มีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

และ มีการยืดหยุ่นเพียงพอที่จะยอมรับการปรับโครงสร้างของครอบครัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของครอบครัวในขณะนั้น

4. เทคนิคสำคัญในการให้การปรึกษา

การให้คำปรึกษา หรือ การให้คำปรึกษาคครอบครัวตามทฤษฎีนี้ ผู้ให้การปรึกษาจะร่วมกันกับครอบครัวในการให้ความสนใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยจะใช้แผนที่ครอบครัวในการอธิบายขอบเขตและระบบย่อยของครอบครัว ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในครอบครัว ในการปฏิบัติกับครอบครัว ผู้ให้การปรึกษาจะแสดงบทบาทคล้ายสมาชิกคนหนึ่งครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกันมากขึ้น โดยผู้ให้การปรึกษาจะใช้เทคนิคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 การทำแผนที่ครอบครัว (Family Mapping) เป็นแผนผังที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว และเพื่อประกอบการพิจารณาว่าระบบย่อยใดในครอบครัวที่ส่งผลให้เกิดปัญหาในปัจจุบัน นอกจากนี้การทำแผนที่ครอบครัวเป็นการประเมิน เพื่อพัฒนาวิถีทางที่จะเข้าถึงครอบครัวช่วยให้คำปรึกษาเข้าใจและช่วยเหลือครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น

4.2 การเข้าร่วมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว (Accommodation) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การปรึกษาโดยผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษา ทำให้สมาชิกครอบครัวรู้ว่าผู้ให้การปรึกษายอมรับและเข้าใจ และ รับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวความรู้สึกดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.การติดตามร่องรอย (Tracking) คือ การที่ผู้ให้การปรึกษารับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากการสื่อสารของสมาชิกในครอบครัว โดยไม่มีการตัดสินใจ เพื่อรวบรวมและสำรวจปัญหาของครอบครัวช่วยให้ทราบสาระหรือแก่นของชีวิตครอบครัว และใช้เป็นกลยุทธ์ในการปรับ โครงสร้างของครอบครัว

2.ผู้ให้คำปรึกษาเลียนแบบวิธีการ (Mimesis) หรือ เนื้อหาของการสื่อสารในครอบครัว รวมถึงท่าทาง น้ำเสียง และ จังหวะการพูดของสมาชิก โดยผู้ให้การปรึกษาต้องแสดงออกด้วยความจริงใจ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ หรือ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ผู้ให้การปรึกษาอาจบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัว เช่น ฉันก็มีลักษณะที่เช่น เกรแบบคุณ หรือ ผู้ให้การปรึกษาอาจแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว เช่น นั่งด้วยท่าที่สมาชิกในครอบครัวชอบนั่งทำเป็นประจำ

3.การให้การสนับสนุนหรือยืนยัน คือ การที่ผู้ให้การปรึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้คำปรึกษาเข้าใจถึงความรู้สึกของสมาชิกแต่ละคน และให้การสนับสนุนหรือยืนยัน ความสามารถและข้อดีของสมาชิก ยืนยันศักยภาพที่สมาชิกแต่ละคนควร จะดำรงไว้เพื่อความผาสุกของครอบครัวตลอดไป

4.3 การแสดงบทบาท (Enactment) หมายถึง การที่ผู้ให้การปรึกษารอบคร้วนำสถานการณ์ที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวมาแสดงให้เห็นจริงในช่วงเวลาให้การปรึกษาเพื่อให้ผู้ให้คำปรึกษาได้สังเกตพฤติกรรม ท่าทาง คำพูด การแสดงออกถึงความรับผิดชอบ และขณะเดียวกันผู้รับการให้การปรึกษาจะได้เรียนรู้ถึงความรู้สึก ท่าทางของตนเองด้วย

4.4 การมองมุมใหม่ (Reframing) คือ การให้ครอบครัวมองสมาชิกคนใดคนหนึ่ง หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพที่แตกต่างจากเดิม การที่ครอบครัวจะมองสมาชิก หรือ มองภาพปัญหาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลาย ๆ อย่างการมองภาพใหม่จึงทำให้ครอบครัวมองปัญหาในแง่มุมใหม่ที่ไม่เคยมองมาก่อน ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวสามารถปรับตัวกับสมาชิกหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีขึ้น

4.5 การสร้างขอบเขต (Boundary) เป็นสิ่งสำคัญในทฤษฎีนี้ ถ้าหากสมาชิกคู่ใดมีความผูกพันใกล้ชิดกันมากเกินไป จนไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำให้ขอบเขตระหว่างบุคคลไม่ชัดเจน ผู้ให้การปรึกษาจะต้องพยายามช่วยให้แต่ละคนมีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น แต่ยังคงมีความผูกพันกันอยู่ บางคนที่ยังเห็นกับสมาชิกครอบครัวผู้ให้การปรึกษาก็จะต้องดึงบุคคลที่เห็นห่างให้เข้ามาผูกพันกับครอบครัว ด้วยการกระทำเช่นนี้จะเป็นการช่วยให้ครอบครัวได้เปลี่ยนขอบเขตใหม่ ผู้ให้คำปรึกษาอาจปรับขอบเขตให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นหรือน้อยลง ทั้งนี้ขึ้นกับสถานการณ์ครอบครัวนั้น ๆ

ความหมายของขอบเขต ขอบเขต (Boundary) หมายถึง เส้นแบ่งกันที่มองไม่เห็น (Invisible) ซึ่งกั้นระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ และระหว่างแต่ละบุคคลในครอบครัว ขอบเขตเป็นตัวกำหนดปริมาณ และชนิดของการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ขอบเขตเกิดขึ้นจากกฎเกณฑ์ในครอบครัวว่าใครจะเกี่ยวข้องกับใครอย่างไร ขอบเขตแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ขอบเขตที่ชัดเจน (Clear Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่มีกฎเกณฑ์มีแนวปฏิบัติที่มีความชัดเจน มั่นคง และมีความยืดหยุ่นพอประมาณ ที่จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถเป็นตัวของตัวเองได้โดยอิสระ และในขณะเดียวกันก็มีความผูกพันและความเป็นเจ้าของในระบบครอบครัวทั้งระบบ กล่าวคือ เมื่อครอบครัวมีขอบเขตที่ชัดเจนสมาชิกจะได้รับความอบอุ่น ความช่วยเหลือ ความเอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันก็ได้อิสระที่จะเป็นตัวของตัวเอง ครอบครัวที่มีขอบเขตที่ชัดเจน นับเป็นครอบครัวในอุดมคติที่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างการให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น ความผูกพันที่ดีที่มีต่อกันระหว่างสมาชิก และการให้อิสระภาพให้สมาชิกได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะเป็นตัวของตัวเอง

2. ขอบเขตที่เข้มงวด (Rigid Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างย่อยที่แบ่งแยกกันเด็ดขาด เข้มงวด ไม่มีความยืดหยุ่น ทำให้สมาชิกในครอบครัวแยกจากกัน และกันในครอบครัวที่มีขอบเขตเข้มงวด สมาชิกไม่เคยเรียนรู้ที่จะใกล้ชิดเกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกใน

ครอบครัวจึงมีลักษณะห่างเหิน ขาดความผูกพัน ขาดความอบอุ่น ซึ่งเรียกความสัมพันธ์ลักษณะนี้ว่า ความห่างเหินทางอารมณ์ (Disengagement)

3. ขอบเขตที่ไม่ชัดเจน (Diffuse Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่แบ่งแยกกันไม่เด็ดขาด ไม่มีความชัดเจนในกฎเกณฑ์และแนวปฏิบัติระหว่างสมาชิกในครอบครัวสมาชิกในระบบย่อยหนึ่งอาจไปก้าวก่ายในอีกระบบย่อยหนึ่ง จนทำให้บุคคลขาดความเป็นส่วนตัวทำให้ความรัก ความอบอุ่นระหว่างสมาชิกมีมากเกิดความต้องการ บิดามารดาเข้าไปเกี่ยวข้องในภารกิจส่วนตัวของเด็ก มาเกินความจำเป็น ส่งผลให้เด็กไม่สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองได้ คิดเองไม่เป็น และขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ภายนอกครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากการปกครองที่ลดหลั่นตามความเหมาะสมในอาวุโส และบทบาทที่มีความกระจัดกระจาย เข้าไปก้าวก่ายในเรื่องของบิดามารดา บิดามารดาก็ก้าวก่ายในเรื่องส่วนตัวของบุตรธิดา บทบาทก็สลับสับสนกันอย่างง่ายดาย จะเห็นได้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีขอบเขตแบบไม่ชัดเจนนี้มีลักษณะใกล้ชิดกันมากเกินไป ซึ่งเรียกว่าการพัวพันทางอารมณ์ (Enmeshment)

ลักษณะขอบเขตทั้งสามประการนี้มีความต่อเนื่อง เนื่องจากครอบครัวโดยทั่วไปอาจมีความสัมพันธ์แบบพัวพันทางอารมณ์ช่วงหนึ่ง แบบห่างเหินช่วงหนึ่ง (Disengagement) ปรับเปลี่ยนไปมาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว หากครอบครัวใดยึดติดอยู่กับการเกี่ยวข้องสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่งระยะยาวค่อนข้างถาวร ก็จะเป็นครอบครัวที่มีลักษณะพัวพันทางอารมณ์ (Enmeshed Family) หรือครอบครัวที่มีลักษณะห่างเหินทางอารมณ์ (Disengaged Family) ซึ่งทั้งสองลักษณะสามารถก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในครอบครัวได้เท่า ๆ กัน

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้การปรึกษาครอบครัว

สุพิศ รณขาว (2542: 65-68) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีของชะเทียร์ที่มีต่อการสื่อสารในครอบครัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านบ่อไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน ที่มีคะแนนการสื่อสารในครอบครัวต่ำและมาจากครอบครัวที่มีบุตรธิดาจำนวน 2-3 คน กลุ่มตัวอย่างได้รับการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีของชะเทียร์ ผลการวิจัยพบว่าบิดามารดาที่ได้รับการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีของชะเทียร์มีการสื่อสารในครอบครัวดีขึ้น

ชูวิทย์ รัตนพลแสนย์ (2549 : 151-162) ได้ศึกษาเรื่องการให้คำปรึกษาครอบครัวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสมรสของกลุ่มสมรสทหารเรือ ผลปรากฏว่าภายหลังการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีการให้คำปรึกษาครอบครัวกลุ่มพฤติกรรมนิยม และกลุ่มพฤติกรรมนิยมที่เน้นการรู้จัก พบว่า คุณภาพชีวิตสมรสของกลุ่มสมรสทหารเรือ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชูศรี เลิศรัตน์เดชากุล (2547: 135-139) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบิดามารดาในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัว 5 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวที่เน้นระบบครอบครัว ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวแนวมนุษยนิยม ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวแนวแอดเลอร์เรียน ทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวเน้นโครงสร้างของครอบครัว และทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวแนวโซลูชัน โฟกัส ผลปรากฏว่า ภายหลังการเข้าร่วมการฝึกอบรมความรู้ตามทฤษฎีการให้การปรึกษาครอบครัวดังกล่าว พบว่าบิดามารดามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เพ็ญญา กุลนภาค (2547: 174-182) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาและพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกในครอบครัวในเขตสาธารณสุขที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มตัวอย่างแรกเป็นสมาชิกในครอบครัวทั่วไป จำนวน 1,500 คน ที่ใช้ในการศึกษาองค์ประกอบการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่สอง เป็นสมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่เข้ารับการรักษาที่แผนกผู้ป่วยนอกกลุ่มจิตเวช โรงพยาบาลเมืองฉะเชิงเทรา จำนวน 10 คน เพื่อเข้ารับการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว โดยการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว มีค่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์สูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถวัดองค์ประกอบของการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวได้ และพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว ในครอบครัวผู้ป่วยซึมเศร้าก่อน ระหว่าง และภายหลังการได้รับการให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการให้การปรึกษาครอบครัวนั้น จะเห็นว่าการให้การปรึกษาครอบครัวสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ และนักเรียนที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ มักจะมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากครอบครัว และครูที่ปรึกษาต้องเป็นผู้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น จึงควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในการให้การปรึกษาครอบครัว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลเรื่องพื้นฐานการให้การปรึกษาครอบครัวสำหรับครูที่ปรึกษา ขึ้นเพื่อให้ครูที่ปรึกษา ได้มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะเบื้องต้นในการให้การปรึกษาครอบครัวต่อไป